

HOOFSTUK 4

BELANGRIKE IMPULSE OP WEG NA 'N NUWE BELEIDSTUK

4.1 INLEIDING

Die Ned. Geref. Kerk het met sy beleidstuk *Ras, Volk en Nasie* onherroeplik op die rotse geloop. Al wat oorgebly het was die sigbare wrak as stille getuienis van 'n beleid wat onaanvaarbaar was.¹ Dit was te midde van hierdie mislukking dat die Sesde Vergadering van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk in Oktober 1982 in Pretoria byeengekom het.

In die verslag van die Breë Moderatuur is die volgende oor *Ras, Volk en Nasie* gesê: "Hierdie brosjure is deur die NG Kerk in Afrikaans, Engels, Duits en Nederlands beskikbaar gestel, en word letterlik wêreldwyd versprei. Hierdie publikasie het vele stormwaters met moedswillige roofvisse getrotseer en het by menige tussen-kerklike dialoog die basis vir bespreking gevorm.

Dit is dikwels verdedig, maar tussen alle waardering deur het die wysheid van die eerste paragraaf al helderder na vore gekom:

'Die Kerk kan homself nie die weelde veroorloof om die besinning oor rasse- en volkereverhoudinge op 'n gegewe moment as afgedaan te beskou nie ... ten eerste omdat

sy roeping om opnuut na die woord van God te luister, nooit beëindig word nie en ten tweede, omdat die huidige situasie nie staties is nie en ten derde, omdat die Kerk homself voortdurend moet afvra of vroeëre uitsprake oor rasse- en volkereverhoudinge wel in alle opsigte strook met die Woord van God.'"²

Op grond hiervan het die Breë Moderatuur dan ook aanbeveel:

- "1) die Algemene Sinode bly homself gelyk en besluit dat *Ras, Volk en Nasie* indringend in die lig van die Skrif hersien word vir oorweging deur die volgende Algemene Sinode.
- 2) Die Algemene Sinode dra hierdie taak aan die Breë Moderatuur op vir die mees dienstige praktiese uitvoering."³

Dit was dus duidelik dat die Ned. Geref Kerk diep onder die besef was van die noodsaak vir 'n nuwe beleidstuk. Enersyds was die hoofsaaklik negatiewe reaksie wat *Ras, Volk en Nasie* plaaslik sowel as in die buiteland uitgelok het een van die vernaamste redes vir bogenoemde aanbeveling. Andersyds het daar sedert 1980 'n aantal gebeurtenisse plaasgevind wat as't ware belangrike nuwe impulse was op weg na die besluit. Die Hervormingsdaggetuieenis 31 Oktober 1980; Die Ope Brief

9 Junie 1982; die sitting van die W GK in Ottawa Augustus 1982 en die Belharbelydenis Oktober 1982; het ongetwyfeld 'n belangrike rol gespeel as stimuli op weg na 'n nuwe beleidstuk. Terwyl die veroordeling van *Ras, Volk en Nasie* hoofsaaklik 'n negatiewe handeling was, is die eerste positiewe klanke nou gehoor - op weg na 'n nuwe beleidstuk.

4.2 DIE HERVORMINGSDAGGETUIENIS: 31 OKTOBER 1980

In *Die Kerkbode* van 5 November 1980 is 'n getuienis van agt teoloë van die Ned. Geref. Kerk gepubliseer.⁴ Die akademici wat dié *Getuienis* onderteken het was CFA Borchardt, HJB Combrink, BA Muller, WP Esterhuyse, JA Heyns, WD Jonker, HW Rossouw en AB du Toit. Hierdie *Getuienis* het die kerk binne enkele dae in beroering gehad, en in die openbare media het berigte verskyn onder opskrifte soos: "Teoloë besorg oor kerk se onvermoë",⁵ "Teoloë stel saak oor Hervorming"⁶ en "Verligtes in NGK seek nêw church."⁷ Met reg kan beweer word dat 'n storm in die geledere van die Ned. Geref. Kerk losgebars het, wat in intensiteit sou toeneem voordat dit in April 1981 tot bedaring sou kom, maar waar het alles begin?

4.2.1 Die aanloop

Dat die *Getuienis* nie as 'n losstaande gebeurtenis gesien kan word nie is duidelik. Dit is voorafgegaan deur 'n

taamlike landsweye gevoel van besorgdheid in die Ned. Geref. Kerk-geledere.⁸ In die breë gesien mag hierdie *Getuienis* nie losgemaak word van die snelle ontwikkeling op kerklike, maatskaplike en politieke terrein aan die begin van die tagtigerjare in Suid-Afrika nie. Beide buitelandse en binnelandse omstandighede⁹ en ontwikkelinge gedurende die voorafgaande jare het verantwoording van die kerk gevra oor sy antwoorde op die eise en probleme van die dag.

Een van die belangrikste gebeure wat waarskynlik die finale impuls tot die *Getuienis* was het in Maart 1980 plaasgevind. Gedurende Maart 1980 is 'n moderatuurskonferensie van al die kerke van die Ned. Geref. Kerkfamilie in Pretoria gehou. Dat hierdie byeenkoms in 'n gesindheid van groot begrip en broederlikheid plaasgevind het, is deur die betrokkenes deur 'n gesamentlike verklaring en deur berigte in die media bevestig. Daar is ooreengekom dat na afloop van die gesamentlike verklaring geen persoonlike of kerklike verklarings uitgereik sou word nie.¹⁰

In die gesamentlike verklaring is ondermeer aandag gegee aan die *Wet op Gemengde Huwelike* en die *Ontugwet*. Dit het gelui dat indien die owerheid sou oordeel dat die omstandigheid dit regverdig om hierdie wette in heroorweging te

neem, die kerke geen prinsipiële besware daarteen kan inbring nie.¹¹

Die toenmalige moderator van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk, dr EPJ Kleynhans, het hierdie ooreenkoms oënskynlik verbreek toe hy op 12 Maart 1980 met die SAUK-TV en op 13 Maart 1980 met *Die Transvaler* en op 14 Maart met *Beeld* en *Die Volksblad* onderhoude gehad het.¹² Hierdie gebeure het tot grootskaalse spanning binne die Ned. Geref. Kerkfamilie gelei.

Die dagbestuur van die Kommissie vir Ekumeniese Aangeleenthede van die Algemene Sinode bestaande uit prof JA Heyns en drr P Rossouw en FE O'Brien Geldenhuys het die dagbestuur van die Breë Moderatuur dringend en herhaaldelik versoek om weer 'n gesamentlike vergadering van al die moderature te reël. Hierdie versoek is nie toegestaan nie.¹³ Dit het grootliks tot die verwydering wat tussen die kerke ingetree het bygedra.

Dit is opvallend dat drie van die ondertekenaars, naamlik proff JA Heyns, WJ Jonker en AB du Toit deel was van die oorsese Ned. Geref. deputasie in 1979. Dat die gebeure tydens hierdie besoek en die gesprekke wat gevoer is 'n ver-

dere belangrike stimulus op weg na die *Getuienis* was, word inderdaad deur Heyns bevestig.¹⁴

Vroeg in 1980 het proff Heyns en Jonker byeengekom en begin praat oor die moontlikheid van 'n verklaring om die "eendimensionaliteit" wat in die denke van die kerk teenwoordig was te deurbreek. Op 'n spontane wyse is besluit om bepaalde teoloë van beide die fakulteite van die Ned. Geref. Kerk te betrek. Heyns beklemtoon dat dit op 'n spontane wyse plaasgevind het, op grond van die feit dat die bepaalde kollegas al vantevore met mekaar oor die sake gepraat het, en daar 'n gemeenskaplike oortuiging by almal van hulle aanwesig was.¹⁵ Die feit dat die *Getuienis* uiteindelik deur agt teoloë onderteken is laat onwillekeurig die vraag ontstaan: Waarom net die agt? Hierop antwoord die ondertekenaars dat hulle nie die indruk wou skep dat dit 'n fakulteit of 'n spesifieke drukgroep in die kerk was nie.

Daar is besluit om verskillende konsepte op te stel en dit is oor en weer aan mekaar gestuur. Die uiteindelige vorm wat die *Getuienis* aangeneem het, is in 'n groot mate net so ontleen aan die konsep wat HW Rossouw opgestel het. Die drie stellings gevolg deur bepaalde motiverings het hom

ideaal geleen vir die doel wat die teoloë met die verklaring wou bereik.¹⁶

Die *Getuienis* is uiteindelik in *Die Kerkbode* so na as moontlik aan Hervormingsdag gepubliseer, omdat dit ook groot simboliese waarde gehad het.

4.2.2 Die Inhoud van die Getuienis

Die *Getuienis* het uit drie basiese stellinge bestaan wat telkens gemotiveer is. Die volledige getuienis lui as volg:

"In die gees van Hervormingsdag wil ons graag as gereformeerde gelowiges die volgende getuienis lewer:

1. Naas ons opregte dankbaarheid vir baie wat op die kerklike terrein gedoen en bereik is, spreek ons ons diepe besorgdheid uit oor die skynbare onvermoë van die geïnstitusioneeliseerde kerk in Suid-Afrika

(a) om sy Godegewe roeping van versoening op 'n betekenisvolle en geloofwaardige wyse te vervul in 'n situasie van toenemende spanning en polarisasie tussen die verskillende bevolkingsgroepe in ons land;

(b) om die owerheid en die samelewing met geestelike leiding te bedien deur 'n helder en eenstemmige getuienis omtrent die beloftes en eise van God se Koninkryk met betrekking tot die sosiale werklikheid;

(c) om die onderlinge vervreemding en frontvorming tussen Christene te bekamp, en daarmee die verdeeldheid van die kerk teen te werk wat die geloof in die gemeenskap van die heiliges tot skande maak.

2. Met die nodige verootmoediging pleit ons as lede van die Ned Geref Kerk by alle medegelowiges en by alle ampsdraers wat in

kerklike vergaderinge en liggame oor sake van beleid en optrede besluite moet neem, om met mekaar te besin oor en biddend te streef na:

(a) die uitskakeling van liefdelose en ras-sistiese gesindhede en handeling wat krenkende voorvalle veroorsaak en die boodskap van Gods versoenende genade ontkragtig;

(b) die solidariteit van die Christelike liefde met almal wat deur sosiale praktyke, ekonomiese wanverhoudinge en politieke maat-reëls in omstandighede van verhelpbare lyding en nood gedompel word;

(c) 'n vorm van kerklike eenheid waarbinne die verbondenheid van gelowiges met dieselfde belydenis ook sigbare gestalte kan aanneem.

3. Ons is daarvan oortuig dat die Ned Geref Kerk langs hierdie weg saam met ander kerke 'n God-verheerlikende bydrae kan lewer

(a) tot die bevordering van wedersydse ver-troue en aanvaarding tussen die verskillende bevolkingsgroepe in ons land, wat die onontbeerlike grondslag vorm vir 'n vreedsame samelewing;

(b) tot 'n dieper bewussyn van die eise van Gods Woord, in die lig waarvan owerheid en onderdaan geroepe is om die bestaande orde te hervorm, sodat aan elke mens die leefruimte gegun word waarin hy as beelddraer van God tot sy reg kan kom;

(c) tot die daadwerklike getuienis dat die bestaande groepsverskille tussen mense nie deur vooroordele, eiebelang en selfhandhawing tot 'n bron van botsing gedemoniseer hoef te word nie, maar deur die krag van Gods herskep-pingsgenade juis ontgin kan word tot weder-sydse verryking en steun van mekaar in die één liggaam van Christus.

Opgestel en onderteken deur: CFA Borchardt, HJB Combrink, AB du Toit, WP Esterhuyse, JA Heyns, WD Jonker, BA Müller, HW Rossouw." ¹⁷

Dit is duidelik dat die kern van die kritiek teen *Ras, Volk en Nasie* ook hierin sterk na vore gekom het. Die skynbare onvermoë van die geïnstitutionaliseerde kerk om sy Godge-

gewe roeping van versoening te vervul, die plig van die kerk om sy lidmate en die staat van profetiese leiding te voorsien, die uitskakeling van verdeeldheid en polarisasie, en die oproep tot kerkeenheid, die uitskakeling van alle vorme van rassisme en betoning van solidariteit met die wat ly onder die huidige politieke stelsel, die onvoorwaardelike aanvaarding van mekaar deur alle bevolkingsgroepe in die land, 'n dieper bewussyn van die eise van God's Woord en daadwerklike getuienis dat die bestaande groepsverskille tussen mense nie deur vooroordele, eie belang en selfhandhawing tot 'n bron van botsing gedemoniseer hoef te word nie, was alles duidelik in ooreenstemming met die kritiek wat tydens die *Cottesloe*-beraad oor die Ned. Geref. Kerk uitgespreek is.¹⁸ Dit het ook grootliks ooreengestem met die kritiek wat die GKN, die Reformierte Bund en die Switserse Federasie van Protestantse Kerke oor die beleidstuk *Ras, Volk en Nasie* geopper het.¹⁹ Wanneer in ag geneem word dat proff JA Heyns, AB du Toit en WD Jonker almal deel was van die 1979 deputasie na die buiteland, is dit nie vergesog om hieruit af te lei dat hierdie kritiek teen *Ras, Volk en Nasie*, en veral ook die reaksie vanuit Ned. Geref. Kerkkringe 'n groot faktor was in die aanleiding tot die *Getuienis* nie. In die twintig jaar sedert *Cottesloe* het die Ned. Geref. Kerk wel beleidsgewys vorentoe beweeg,

maar fundamenteel het daar weinig aan sy beleid verander. Met hierdie *Getuienis* het die roepstem van *Cottesloe* weer duidelik weerklink. Dit was ook die mening van dr FE O'Brien Geldenhuys. Op Sondag 7 Desember 1980 berig *Rapport* onder die opskrif: *Agt teoloë se getuienis: Die Tweede Cottesloe.*²⁰ "Dit is die grootste gebeurtenis op kerklike gebied sedert Cottesloe twintig jaar gelede" en verder "Dr Geldenhuys het gesê dat die getuienis van die agt teoloë die belangrikste gebeurtenis na Cottesloe is omdat dit die groeiende onrus in duisende lidmate se harte oor drie kernprobleme verwoord, nl.: Die toenemende polarisasie tussen bevolkingsgroepe, die roepende nood vir maatskaplike en politieke hervorming en die oënskynlike onvermoë van die kerk om hierin die nodige leiding te gee."²¹ Maar wat was die doel van die *Getuienis*?

4.2.3 Die Doel van die Getuienis

Die bekendmaking van die *Getuienis* was 'n belangwekkende stem in die geskiedenis van die Ned. Geref. Kerk. Die vraag wat egter beantwoord moet word, is wat was die motivering vir so 'n verreikende stap, watter doel het die agt teoloë voor oë gehad toe hulle besluit het om die *Getuienis* op te stel en te publiseer?

'n Belangrike brief in die verband het in *Die Kerkbode* van 17 Desember 1980 verskyn.²² Die skrywer was prof JA Heyns - een van die ondertekenaars. In die brief het hy 'n deeglike verantwoording gegee van wat die bedoeling van die *Getuienis* was. Heyns skryf:

"Die bedoeling van die Hervormingsdag-getuienis is, op kort termyn, om woorde uit die Getuienis self aan te haal: 'met mekaar te besin'.

Waar hierdie besinning moet plaasvind? Oral waar daar mense saam is en hulle van mening is dat dit sake is waaroor daar behoort besin te word. Maar veral hoop ons vind die besinning plaas hier in die korrespondensiekolomme van *Die Kerkbode*.

Waarom moet hierdie besinning plaasvind? Om twee redes: omdat die Woord van die Here dit gebied. Dit gaan immers om sy kerk in 'n wêreld wat ook sy wêreld is. Maar ook die situasie waarin ons ons bevind, maak besinning dringend noodsaaklik.

Waaroor moet die besinning plaasvind? Die besinning sal op drie vlakke moet voltrek word. Die eerste vlak behoort te gaan oor die teoretiese beginsels wat in die *Getuienis* aan die orde gestel is. En hier moet dan gevra word: presies wat alles is opgesluit in die aantal beginsels wat gestel is? Watter ander beginsels moet hieraan toegevoeg word,

want die genoemdes is beslis nie die engste wat ter sprake is nie? Gee wat gestel is nie moontlik 'n eensydige kyk op die ingewikkelde probleem waarmee ons worstel nie, en watter addisionele aspekte behoort by te kom om die beeld in 'n gebalanseerde perspektief te kry? Maar die tweede vlak van besinning is net so belangrik: Wat is die praktiese implikasies van al die teoretiese beginsels? Dit help immers nie om goeie Bybelsgefundeerde beginsels te hê, en dit kan nie in die praktyk gestalte aanneem nie. Beginsels alleen kan die wêreld nie red nie, al moet met beginsels begin word. En die derde vlak van besinning moet gaan oor die vraag: hoe moet dit alles nou in die praktyk bewerkstelling word? Langs watter weg moet die geïdentifiseerde bestemming bereik word? Dit help ook nie om ideale te hê en niemand weet óf en hōe dit verwerklik kan word nie. En wie moet dan sorg dat dit in die praktyk gebring word? Een kerk alleen, of baie kerke saam, en hoe gaan hulle te werk?"²³ Heyns gaan dan voort om die "sake of probleemareas" wat in die *Getuienis* aan die orde gestel is, en wat indringende diskussie vra, te identifiseer naamlik: "Versoening; Geestelike leiding; Ons eie persoonlike gesindheid; Hervorming van die samelewing; Volkere verskeidenheid en die Eenheid van die Kerk."²⁴

Onder versoening vra hy: "presies wat is dan die Bybelse inhoud daarvan? As die kerk in terme van die versoening gedefinieer moet word, en as selfs die bediening van die versoening aan die kerk opgedra is, hoe moet so 'n kerk in ons land lyk? Konkreet: hoe moet die N.G. Kerk lyk in 'n land waar Witmense, Swartmense en Bruinmense gelowiges is? Hoe moet die kerk homself geloofwaardig maak as God se versoeningsoord en versoeningsinstrument in hierdie wêreld?"²⁵

Onder Geestelike leiding vra hy: "Oor watter sake moet die kerk aan die owerheid en samelewing leiding gee sonder om te verval in die gevaar van lopende kommentaar te bied op alles en nog wat? En as die kerk dan doen wat hy moet doen, hoe en waar moet die kerk dit doen? Net by wyse van sinodale besluite eenmaal elke vier jaar of mag die kansel ook daarvoor gebruik word? Moet die kerk bv. kennis neem van die 1000 wette wat van die wetboek gaan verdwyn en homself nie afvra: gaan daarmee nie wette verlore wat moes gebly het nie, en bly daar nie wette wat ook moes gegaan het nie?"²⁶

Onder ons eie persoonlike gesindheid vra hy: "Is dit nie dalk die terrein waarop die kerk met sy boodskap van die

evangelie van Jesus Christus sy grootste bydrae kan lewer nie? Moet elke gelowige homself nie as ambassadeur van liefde en geregtigheid beskou nie? En as hy dit moet wees, hoe is hy dit en waar is hy dit? Net in die rustige atmosfeer van die kerk of ook in die spanningsvolle lewesaam met andersdenkendes en anderskleuriges, onder meerderes en minderes?"²⁷

Onder Hervorming van die samelewing vra hy: "Het ons samelewing hervorming nodig? Het ons dan nie al die optimum lewensomstandighede, soos salarisse, woongeleenthede, ontspanningsgeriewe ens. vir almal bereik nie? En as dit nie die geval is nie, het die kerk as kerk daarmee iets te doen? Wat is met ander woorde die kerk se roeping op die gebied van die sosiale lewe? Of het die kerk daar geen roeping nie? ... En as die kerk hier wel 'n roeping het om sodoende aan Gods mens groter ruimte te gee om sy taak as mens te kan uitoefen - weer eens, hoe doen die kerk dit en hoe mag hy nie doen nie?"²⁸

Onder Volkereverskeidenheid vra hy: "Die verskeidenheid van volke, tale en kulture in ons land, is dit maar net die gevolg van sonde of sit daar meer in? Is dit vir ons maar net 'n verleentheid of ook 'n goddelike geleentheid? Meer

nog: presies wat is die taak van die kerk in so 'n situasie? Hoe moet hy die geleentheid om die boodskap uit te dra, benut? Trouens het die Skrif vir so 'n situasie 'n boodskap? En wat is daardie boodskap - veral as die situasie in 'n dinamiese proses van voortstuwende ontwikkeling voortdurend besig is om ingrypend te verander?"²⁹

Oor die Eenheid van die Kerk vra hy: "Is die eenheid van die kerk maar net 'n hoorbare belydenis van woorde of ook 'n sigbare gebeurtenis van die daad? En hoe moet die eenheid van bv. die N.G. Kerk en die jonger kerke daar uitsien? Het elkeen nie 'n reg om homself te wees nie, maar word die verskeidenheid dan nie deur die eenheid verslind nie? En as elkeen 'n reg het om homself te wees, word die eenheid nie deur die verskeidenheid totaal verblind nie?"³⁰

Heyns sluit sy brief soos volg af: "Dit is maar enkele van die probleme en enkele van die talle vrae wat in die Getuienis opgesluit lê en waaroor daar dringend besin sal moet word. As ons dit nie doen nie, is die moontlikheid nie uitgesluit nie dat ons deur die tempo van die veranderinge meegesleur en daardeur uiteindelik verswelg sal word. Ons sal moet vasstel - helder en duidelik moet vasstel - wat onderhandelbaar is en wat nie, wat verander kan en mag

word en wat nie verander mag word nie. Konkreet en by die naam sal dit gedoen moet word. Kom ons help mekaar daarin. Ruimte vir hierdie soort gesamentlike en openlike besinning - dit is die bedoeling van die *Getuienis*."³¹

Dit blyk duidelik uit hierdie brief dat dialoog en besinning die hoofdoel van die *Getuienis* was. Dit moes die kerk en sy lidmate se aandag opnuut op die komplekse probleme van dié tyd vestig. Sonder om direk na *Ras, Volk en Nasie* te verwys is dit duidelik dat Heyns ook die skiso-freniese onderskeid in die beleid en dié beleidstuk van die Ned. Geref. Kerk wou aanspreek - vandaar die belangrike vraag na die onderskeid tussen die "hoorbare belydenis van woorde en die sigbare gebeurtenis van die daad."

Die inhoud van hierdie brief is ook in *Die Transvaler* gepubliseer onder die opskrif: "Getuienis moet volk wakker skud."³² In die berig word ook beklemtoon: "Die Getuienis wil waarlik niks anders wees en niks anders beoog as 'n stimulerende ruimte vir nadenke en besinning. Dit wil ons mense wakker roep om nie aan die slaap gevind te word as vyandelike magte hulle verskyning in ons midde maak nie. Dit is 'n poging om eerlik en opreg te vra na die gestalte van die kerk wat in diens staan, allereers van die konin-

kryk van God, maar wat ook die heil van alle mense van die land op die hart dra en by die volke in dié land nie in onverskilligheid wil verbygaan nie."³³

Een van die ander ondertekenaars, prof AB du Toit skryf ook in *Die Kerkbode*: "Hierdie Getuienis is waarlik nie gebore uit 'n kritikasterige gesindheid teenoor die Ned. Geref. Kerk of enige ander kerk nie. Dit is gebore uit die diepe oortuiging dat die eise van die Woord van God en die benouende tydsgewrig waarin ons lewe, alle gelowiges in hierdie land, en daarom ook alle kerke, voor 'n groot en uiters dringe verantwoordelikheid plaas" en verder: "Wat ons van ganser harte bepleit en as noodsaaklik beskou, is dat ons almal met 'n nuwe indringendheid, omvattendheid en bereidheid tot selfkritiek na hierdie vraagstukke sal kyk: *Dringend* omdat die uurglas laer sak. *Omvattend* omdat hierdie saak nie net 'n verantwoordelikheid van sekere kerkleiers en sinodes is nie, maar van ons almal. *Bereid tot selfkritiek* omdat geen kerk of Christen ooit mag meen dat hy 'gearriveer' het nie."³⁴

Du Toit beklemtoon voorts dat dit nie die ondertekenaars se doel was om pasklaar antwoorde en oplossings te gee nie, maar dat hulle eerder vanuit die riglyne van die Skrif en

in die lig van die behoeftes van die situasie 'n soort agenda wou opstel, vertrekpunte wou aandui - maar dan mag daar "onder geen omstandighede, daarvan is ons oortuig, met 'n blote agenda volstaan word nie."³⁵

Hier was duidelik van 'n nuwe impuls sprake. Die ondertekenaars het deur middel van die *Getuienis* hulle poging aangewend om die Ned. Geref. Kerk uit sy doodloopstraat te bevry. Sonder om antwoorde te gee het hulle bloot vrae gestel, vrae wat die Ned. Geref. Kerk opnuut aan die dink moes sit, vrae wat tot hernude besinning en gesprek binne die Ned. Geref. Kerk sou lei. Hulle wou duidelik reaksie uitlok - en reaksie was daar! Hewige reaksie het gevolg, want hier was 'n *Getuienis* van agt van die Ned. Geref. Kerk se teoloë - en hulle getuienis het die "tradisionele beleid" van die Ned. Geref. Kerk bevraagteken.

Nieteenstaande hulle doelstellings wat duidelik uitgespel is, was hierdie oproep tot hervorming vir baie lidmate en kerkleiers 'n steen des aanstoots. In plaas dat gesprek gevoer is, is die grofgeskut van die Ned. Geref. Kerk nadergeroep om ook met hierdie poging korte mette te maak. Teen April 1981 sou "alles reeds weer stil wees."

4.2.4 Reaksie op die Getuienis

Die storm wat na die verskyning van die *Getuienis* losgebars het, was byna soortgelyk aan dié na *Cottesloe*. Hierin het die openbare media 'n groot rol gespeel en in byna al die dagblaaie het berigte verskyn onder opskrifte soos: "Keerpunt vir Kerk, of maar net nog 'n teologiese betoog";³⁶ "Vreugde en twyfel in NG kring";³⁷ "Agt dink suiwer sê hoë N.G. man";³⁸ "Die getuienis is 'n visarendjie vir ons mense";³⁹ "Getuienis moet volk wakker skud";⁴⁰ "Agt N.G. Teoloë diep besorg";⁴¹ "Trap fyn by dié delikate sake, hoor NG teoloë"⁴² en "Die getuienis geen teologie."⁴³

Daar was duidelik 'n groot meningsverskil oor die *Getuienis*. Vir sommige was dit 'n lipunt terwyl ander dit skerp veroordeel het. Gaandeweg sou dié verskille in 'n volskaalse penne-stryd ontaard wat veral in die korrespondensiekolomme van *Die Kerkbode* gevoer is. Om hierdie reaksie in die regte perspektief te stel moet 'n onderskeid gemaak word tussen positiewe en negatiewe reaksie.

4.2.4.1 Positiewe Reaksie op die Getuienis

Een van die eerste belangrike persone wat hom positief oor die *Getuienis* uitgespreek het was prof David Bosch van die Universiteit van Suid-Afrika.⁴⁴ Hy was van

mening dat hy homself geheel en al in die verklaring van die agt kon vind en hy "lees daarin 'n diepe onrus oor die relevansie van die NGK se bediening in die huidige tydsgewrig, kommer oor die onvermoë van kerkleiding om Bybelse riglyne aan te dui, kommer oor die feit dat NGK-lidmate ongebreideld voortgaan met krenkende opmerkings en optrede teenoor swart mense skynbaar sonder dat van die Kerk se kant iets daaraan gedoen word."⁴⁵ Hy het ook sy blydschap uitgespreek oor die feit dat die agt beklemtoon het dat die kerk steeds moes hervorm, en veral ook dat hulle gesê het dat die kerk 'n God-verheerlikende rol te speel het "saam met ander kerke."⁴⁶ Bosch was verder van mening dat: "as 'n mens 'n berg wil verwyder, moet jy klip vir klip wegdra. Hier was nou nog 'n klomp ouens wat 'n groot klip opgetel en weggedra het. Ons dank die Vader daarvoor. Die berg sou regtig beweeg indien 'n hele sinode hierdie getuienis sou onderskryf. Dit sou op ons Suid-Afrikaanse situasie die impak kan hê wat Barmen se belydenissinode in Hitler-Duitsland gehad het."⁴⁷

Ds David Botha, moderator van die Ned. Geref. Sendingkerk was ook baie gelukkig oor die getuienis. Hy was van mening dat die sake wat aangeroeer is, besonder

belangrik was, en dat die getuienis van die agt nie net die blanke Ned. Geref. Kerk nie, maar ook die Jongkerke aangespreek het.⁴⁸

In *Rapport* van 16 November 1980 skryf Willem de Klerk onder die opskrif: "Dié getuienis is 'n 'visarendjie' vir ons mense"⁴⁹ dat die *Getuienis* 'n ernstige woord is aan "almal wat ore het om te hoor." Hy sê voorts dat dit "bly staan, swart op wit, as 'n woord wat 'n beroep doen op die Woord en vra om 'n antwoord" en verder: "In my eie taal het hulle die volgende gesê: Die kerk - en dit geld sekerlik vir alle kerke in Suid-Afrika - het in ons politiek onder meer vyf belangrike opdragte." En dan tipeer hy die opdragte as volg:

- "* Die kerk moet hemel en aarde beweeg om versoening te bring in ons gespanne rassiesituasie
- * Die kerk moet skerp kyk na ons sosiale werklikheid deur die bril van die liefde en geregtigheid
- * Die kerk moet binne sy kerke-familie vervreemding teenwerk sodat die moeder en dogter nie hul hand onnodig teen mekaar optel nie
- * Die kerk erken volkereverskeidenheid, maar rassisme is 'n sonde
- * Die kerk het 'n hervormingstaak, ook wat politieke orde en stelsels betref."⁵⁰

Hy gaan verder deur te sê dat 'n mens in hierdie belydenis verskillende dinge kan lees. "Dis positief gestel, suiwer geformuleer, maar dis nie 'n stuk Christelike ideologie of dogmatiek nie. Dis 'n appél, 'n besorgdheid, 'n alarm wat alle kerke konfronteer"⁵¹ en verder: "Dit het tyd geword dat die kerk sterker leiding gee in die uitdra en deurvoering van die vyf oproepe van die genoemde getuienis."⁵²

De Klerk sluit sy artikel af met die volgende woorde: "Die getuienis van die teoloë is aan ons adres gerig. Landwyd - aansluitend by die kerklike herdenking van Luther se afranseling van die kerk van sy tyd - is hierdie verklaring 'n uitdaging aan elke kerk en elke lidmaat om van rekenskap te gee ...

Na 'n soort proeflees van dié artikel deur 'n dominee vriend, dra ek sy kommentaar oor: 'Jou woord is maar flou. Sê vir die mense hulle moet weer 'n slag die boek Jona lees!' Dieselfde dominee gee my toe 'n vreemde aanhaling - ook nie wyd bekend nie: N.P. van Wyk Louw het in 'n gedig die beeld gebruik van Christus - 'Hy, Visarendjie van God (het) in ons benoude vlees geval.' 'Miskien,' so sê die dominee, 'is die getuienis van die agt ook 'n visarendjie (met 'n kleinletter) vir ons

mense.'"⁵³

Verdere belangrike positiewe reaksie het ook van ds Henno Cronje, direkteur van Inliging van die Ned. Geref. Kerk in Transvaal gekom. Hy het gesê: "die landsomstandighede en bevolkingsvraagstukke vereis dat die kerk sy sosiale roeping betyds nakom. Anders bestaan die gevaar dat sy werk deur nie-Christelike of kwasi-Christelike liggame oorgeneem kan word." Hy het verder ernstig aandag vir die agt se verklaring gevra: "By niemand behoort twyfel te bestaan oor die opregte bedoeling by 'hierdie agt van ons beste teoloë' nie."⁵⁴

Na mate die *Getuienis* wyer bekend geword het, het al meer predikante en lidmate hulle steun daaraan toegesê. Op 31 Desember 1980 verskyn daar in die korrespondensiekolom van *Die Kerkbode* 'n brief met die name van 'n aantal leraars wat die *Getuienis* onderskryf het. Hulle was: "Di Wilhelm van Deventer, Wessel Odendaal, Pine Pienaar, Floors Avenant, Freddie Marinkowitz, Almero Cloete, Koos Oosthuizen, Norman Burger, Wimpie Fourie, Johannes Schab-bort, Hennie Pretorius, Schnettler de Witt, Piet Kamfer, Pieter van der Wezhuizen, Carel Olivier, Bennie Fourie, Deon Thom, Petrus Strydom en JG van der Watt."⁵⁵ Op 21

Januarie 1981 verskyn daar in dieselfde kolom 'n verdere brief van "Voormalige studente aan Die Kweekskool" waarin hulle as voormalige studente van die agt teoloë die agt vir die *Getuienis* bedank. Hulle doen ook 'n beroep op die "geagte professore" om hulle in die openbaar voor te gaan met grondige Bybeluitleg oor daardie konkrete sake wat hulle in gedagte gehad het. Die brief is onderteken deur: di Carel Anthonissen (Aasvoëlkop), HL Bosman (Pretoria), Johan Botha (Stellenbosch), Bertie du Plessis (Suidoos-Pretoria), Leon Fouche (Knysna), Pieter Fourie (Stellenbosch), Klippië Kritzinger (Pretoria), Jan Mostert (Warmbad), Johan Scott (Drie Riviere), AF van der Merwe (Malmesbury), PJ van der Walt (Vereeniging), AS van Dyk (UWK), Nestor van Niekerk (Malmesbury), mnr. Okkie Bosman (USKOR), dr. Ettienne de Villiers (Hugenote Kollege), JW Hofmeyr (Unisa), Bobby Loubser (Brakpan), Dirk Smit (UWK), drs. Johann Kinghorn (US), Louis Louw (Vereeniging), Johan Symington (Unisa), prop. Christo Lombard (UWK).⁵⁶

Op 4 Februarie 1981 het 'n verdere sewetal predikante hulle instemming en waardering met die *Getuienis* betuig, en die hoop uitgespreek dat dit so wyd as moontlik sou uitkring. Hulle was EDC Bruwer, PGJ Meiring, WJC Cil-

liers, FE O'B Geldenhuys, DJ Bosch, CL van W Scheepers en W Nicol.⁵⁷

Dit was duidelik dat steun vir die *Getuienis* aan die toeneem was. Ook in die dagblaaie het briewe verskyn waarin lesers hulle steun aan die *Getuienis* toegesê het.⁵⁸ Selfs gemeentes het by wyse van kerkraadsbesluite hulle steun aan die *Getuienis* toegesê. So het die kerkraad van die gemeente Arconpark in Vereeniging die volgende oortuiging uitgespreek:

- "1. Dat die diepe besorgdheid waarvan in die *Getuienis* sprake is, geensins onvanpas is nie, en dat ons as gelowiges in hierdie besorgdheid deel.
2. Dat ons 'n dringende beroep doen op die opstellers van hierdie *Getuienis* om ons langs kerklike weë verder voor te gaan in hierdie saak, wat ons van die grootste aktualiteit beskou selfs vir die voortbestaan van die Kerk van die Here hier in Suid-Afrika.
3. Dat waar die *Getuienis* verder uitgebou word, verdere uitsprake in die taal van die lidmaat van die kerk geskryf sal word en nie in teologiese taal nie, sodat elke lidmaat dit kan verstaan en werklik daaraan kan meewerk."⁵⁹

Wat egter opvallend is, is dat die Ned. Geref. Kerk nêrens amptelik 'n woord ter ondersteuning van die *Getuienis* gerep het nie. Die ondersteuners daarvan was of individue of groepe individuele predikante of gemeentes. Was dit 'n aanduiding dat die kerk nie geweet het hoe om die saak te hanteer nie, of kon hy homself nie met die inhoud vereenselwig nie? Wanneer die negatiewe reaksie op die *Getuienis* bestudeer word is dit duidelik dat laasgenoemde die geval was.

4.2.4.2 Negatiewe Reaksie op die Getuienis

Wanneer die negatiewe reaksie bestudeer word, word dit gou duidelik dat daar baie meer teenkanting teen hierdie gebeure was, as wat daar ondersteuning voor was. Predikante, lidmate, gemeentes, streeksinodes en *Die Kerkbode* het dié agt teoloë skerp veroordeel.

Van die eerste negatiewe reaksie het reeds op 7 November by monde van dr Dirk Fourie, Actuaris van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk gekom. Onder die opskrif: "Trap fyn by dié delikate sake, hoor NG teoloë" het dr Fourie die agt in *Beeld* betug.⁶⁰ Hy het ondermeer gesê: "Volkereverhoudinge is te delikaat en te ingewikkeld om allerlei swewende algemene raad oor te gee" en verder

"Sulke algemene getuienisse van professore raak nog kant nog wal." Dr Fourie het drie bedenkinge geopper: "Aan wie se adres is die Getuienis gerig? Waarom lewer ampsdraers van die NG Kerk nie hul getuienis deur middel van kerkvergaderings soos die kerkbeleid vereis nie?"⁶¹ Hy het voorts gesê: "Betreffende die kwessie van versoening: Die NG Kerk beoefen naasteliefde teenoor sy Jongkerke en kerke met wie hy ekumeniese betrekkinge het, maar hoe moet ons by al die ander bevolkingsgroepe uitkom? Waar moet ons begin? By Swapo? By die Broederkring? By die aktiviste?

Oor die agt se kommer oor die 'skynbare onvermoë van die georganiseerde Kerk om die owerheid en samelewing van geestelike leiding te bedien ten opsigte van die beloftes en eise van Gods Koninkryk met betrekking tot die sosiale werklikheid': Ons lewer nie lopende kommentaar op politieke gebeurtenisse nie. Die NG Kerk tree net op wanneer hy oortuig is dat hy sy getuienis moet lewer ten opsigte van spesifieke Skrifbeginsels wat in die spel kom.'

Oor die 'sogenaamde kerklike eenheid': Die meeste van die broers wat die Getuienis onderteken het, was voorstanders van groter georganiseerde kerkeenheid toe dit op die laaste Algemene Sinode ter tafel was. Ons Algemene Sinode het dit in geen onsekere terme verwerp omdat die

NG Kerk sy eie identiteit en selfregering wil behou.'"⁶²

Hierdie venynige relaas van dr Fourie sou die weg aandui waarlangs baie op die *Getuienis* sou reageer. Daar was duidelik by diegene wat nie met die inhoud saamgestem het nie geen behoefte tot gesprek en besinning nie. Hulle het voor die voet aangeval, want hierdie stem moes ten alle koste stilgemaak word.

So skryf WR Laubscher van Rawsonville byvoorbeeld in *Die Kerkbode* van 4 Februarie 1981: "Hierdie professore tree na vore as 'n drukgroep en hulle hele skrywe verteenwoordig 'n aftakeling van ons geïnstitusioneerde kerk omdat hy nie sy Godgegewe roeping van versoening vervul nie, omdat hy nie die owerheid met geestelike leiding bedien nie en omdat hy nie frontvorming tussen Christene bekamp nie" en verder "Dit val op dat die professore aanval en aftakel maar nie presies uit-spel wat hulle wil hê nie. Hulle getuienis is in orakeltaal geklee." Hy sê voorts: "Die propagandistiese groepe bluff niemand nie. Hulle is voorstanders van kerkintegrasie. En hierdie beleid wil hulle in ons kele afdruk. Dit is duidelik dat die professore 'n gemengde NG Kerk wil hê. Hulle wil 'n Katolieke kerk hê. Die

volkskerke van die Hervorming moet blykbaar verdwyn. Moet die volkstaal ook eindelijk verdwyn omdat die anderskleuriges wat die gemengde erediens moet bywoon nie van die taal van die 'politieke verdrukker' hou nie?"⁶³ Talle briewe in dieselfde trant het verskyn.

Op 11 Maart 1981 het 'n aantal leraars van Klerksdorp 'n "Broederlike woord aan die 'Getuies'" gerig.⁶⁴ Dit was 'n duidelike woord van waarskuwing waarin hulle ondermeer hulle ontsteltenis en vrese na aanleiding van die *Getuienis* geopper het. Die predikante wat dit onderteken het was: HJ van Niekerk, HC van Rooyen, NE Laubscher, CJ Theron, HCG Robbertze, JJ Wessels, G Deysel, APC Duvenhage JPJ Smit, J van Heerden, JC Scholtz, JM Wolmarans, WJ van Beek, PA Crous en PF de Jager.⁶⁵

Die mees venynigste reaksie het by monde van prof dr AD Pont, hoogleraar in Kerkgeskiedenis aan die Teologiese Fakulteit van die Nederduitsch Hervormde Kerk, gekom.

Onder die opskrif "Die getuienis geen teologie"⁶⁶ skryf hy dat die agt teoloë die *Getuienis* seker so na as moontlik aan 31 Oktober die lig laat sien het om: "bietjie ekstra vaart en geloofwaardigheid" aan die *Getuienis* te

gee. "Dit was seker nodig want hierdie getuienis bied, teologies gesproke, bitter min wat op die vlak van die teologie hervormend kan funksioneer." Hy vervolg: "Word daar gelet op die Stellenbosse getuienis, dan word dit duidelik dat dit nie veel meer is nie, as 'n soort kerklik-godsdiensstige verklaring van 'n klompie linkse Afrikaners wat dit hulle ideaal gemaak het om die Kleurling in te trek in die Blanke gemeenskap en om die Kleurling politieke regte in die Blanke gemeenskap te gee" en verder "Is die Stellenbosse getuienis werklik 'n hervormingsgetuienis? Die antwoord is negatief. Dit is nie juis 'n pleidooi vir hervorming nie, maar veel eerder 'n pleitrede vir 'n ou dwaling." Hierdie dwaling word dan getipeer as *integrasie* wat op sy beurt weer verband hou met liberalisme, sosialisme en kommunisme.⁶⁷ Dit was duidelik dat Pont van die veronderstelling uitgegaan het dat alles wat teen apartheid en rassisme was, liberaal en kommunisties moes wees. Alhoewel hy nie lidmaat van die Ned. Geref. Kerk was nie, toon hierdie radikale en verdraaide siening van die *Getuienis* duidelik aan wat die gevoel van die ver-regse Afrikaner was. Wie bevooroordeeld en met 'n politieke bril na die *Getuienis* gekyk het kon nie anders reageer nie. Of die Woord in hierdie standpunt enigsins 'n rol gespeel het, is 'n ope vraag.

In *Die Kerkbode* van 19 November het die redakteur op 'n veel gematiger wyse kritiek teen die *Getuienis* gelewer. Die blad het gemeld dat daar in die *Getuienis* 'n paar dinge gesê word waarmee hy homself ten volle kan vereenselwig,⁶⁸ en vervolg dan: "Daar is ongelukkig verskynsels in die kerklike en burgerlike lewe in ons land wat hervorm moet word en in dié opsig deel ons die broers se kommer. Maar dan moet ons daarby sê dat lidmate van die Christelike kerke in Suid-Afrika wat nie die kommer deel nie en wat hulle vereenselwig of behae skep in die ongelukkige verskynsels wat in die 'Getuienis' genoem word, nie die ware gees van die kerke verteenwoordig nie" en verder: "die kerke moet dan ook nie aan diesulkes se optrede gemeet word nie."⁶⁹

Die redakteur het vervolg deur te sê dat die dinge waarvoor die *Getuienis* aandag vra wel aandag kry in korrespondensie kolomme, op kerkvergaderings en kerklike konferensies. "Wat ons hiermee wil sê, is dat die 'Getuienis' niks nuut sê nie - eintlik net die sake weer aan die orde stel waaroor veel gedink, gepraat en geskryf word."⁷⁰ Dit is beklemtoon dat die Ned. Geref. Kerk ook op ekumeniese gebied veel doen. Implesiet is prof JA

Heyns ook oor die vingers getik wanneer die redakteur vervolg: "Een van die ondertekenaars van die 'Getuienis' is trouens self lid van die betrokke kommissie en hy weet dus dat daar inderdaad 'besin en biddend gestreef' word na oplossings van probleme op kerklike en ander verhoudingsterreine."⁷¹

Verdere kritiek is uitgespreek teen die feit dat die ondertekenaars nie duidelik uitspel wat hulle presies beoog en hoe hulle presies meen die kerkleiding te werk moet gaan nie. Die berig is afgesluit deur die volgende samevatting: "ons neem kennis van die 'Getuienis'. Ons wonder oor wat die broeders konkreet voorstel. Ons verklaar dat dit 'n wanbeeld van ons Kerk is as die indruk geskep word dat ons Kerk nie besig is om self sy getuienis te lewer nie."⁷²

Hieruit was dit duidelik dat die Ned. Geref. Kerk tevrede was met die huidige situasie. Binne die ekumeniese bande wat nog bestaan het, het die kerk wel "iets" gedoen. Die feit dat "een van die ondertekenaars" lid van die betrokke kommissie was bevestig juis die feit dat die "iets" nie genoeg was nie, dat dit vir baie 'n bron van groot kommer en frustrasie begin word het. As alles so

goed gevlot het soos wat *Die Kerkbode* wou voorgee het Heyns waarskynlik uit frustrasie en 'n groot mate van ongenoegdoening wel die *Getuienis* onderteken.

'n Verder punt van kritiek wat geopper is, was die feit dat die agt hul getuienis nie op die erkende kerklike vergaderings laat hoorhet nie. So was ds Henno Cronje van mening dat die *Getuienis* beslis groter trefkrag sou gehad het as die beswaardes dit liever op die erkende kerklike vergaderings geopper het. "Gesamentlike verklaarings het om die een of ander rede by die meeste mense verdag geraak."⁷³ Ds Lafras Moolman, Direkteur van Inligting van die Ned. Geref. Kerk in Wes-Kaapland het ook langs hierdie weg beswaar gemaak. Terwyl hy van mening was dat die *Getuienis* in meer verstaanbare taal opgestel moes wees, was dit nog 'n saak wat in sinodale vergaderings bespreek moes word nadat bestaande studiekommissies vooraf daaroor besin het."⁷⁴

Die Kuratorium van die Teologiese Fakulteit aan die Universiteit van Pretoria het hom ook geskaar by hierdie stroom van kritiek. Na afloop van 'n Kuratoriumvergadering op 19 November 1980 waarop die *Getuienis* bespreek is, is die volgende brief aan die Raad van Dosente

gestuur:

"Liewe Broeders

Op die vergadering van die Kuratorium gehou op 19 November 1980 het die Getuienis 31 Oktober 1980 voor die vergadering gedien.

Die vergadering het van die skrywe kennis geneem en na indringende bespreking is die volgende besluit geneem:

Die Kuratorium is dit roerend eens dat die Kerk voortdurend moet reformeer en tans ook in baie opsigte moet reformeer.

Die Kuratorium wil die teologiese dosente op wie dit van toepassing mag wees aan die Universiteit van Pretoria (Afdeling B) egter broederlik versoek om:

1. nie openbare verklaringe ('getuienisse') te maak wat wantroue in die geïstitueerde Kerk insinueer en die kerklike besluite en handeling in 'n swak lig stel nie.
2. Nie sodanige verklaringe op 'n georganiseerde wyse te doen sodat dit die skyn gee van besluitneming buite regmatige kerkvergaderinge om nie. Selfs al staan dit nie direk teenoor kerklike besluite nie, laat dit tog vrae ontstaan waarom juis hierdie weg (en nie die ordelike kerklike weg) gevolg word en dit boonop aan Hervormingsdag koppel.

Hiermee wens ons die besluit van die Kuratorium onder u vriendelike aandag te bring.

U broeder in Christus

GJC Venter

Skriba Kuratorium"⁷⁵

Dit was duidelik dat die negatiewe kritiek teen die *Getuienis* uit baie oorde venynig en aanvallend was. Hierdie ongevraagde vyandigheid het hoofsaaklik daartoe gelei dat 'n grootskaalse storm losgebars het.

4.2.5 'n Grootskaalse Storm bars los

Gaandeweg het die storm wat rondom die *Getuienis* losgebars het, in omvang gegroei. Die feit dat verskillende groepe predikante en gemeentes dit gesteun en verwerp het, het duidelik tot grootskaalse polarisasie gelei. Die erns van die situasie is verder beklemtoon deur 'n dringende oproep uit die kantoor van die Algemene Sinode wat in *Die Kerkbode* van 4 Februarie 1981 verskyn het. In die verklaring is gesê dat die Ned. Geref. Kerk van die volksplanting af 'n geseënde kerk was en dan word vervolgt:

"Ons erken God se hand oor ons land en ons mag ons verantwoordelikheid ten opsigte van al ons lidmate nie ontduik nie.

Ons staan in die verbintenis om ons voorregte tot nut en saligheid van ons eie en van alle mense veral in die RSA aan te wend.

Ons durf nie toelaat dat hierdie verantwoordelikheid ons ontnem word of dat broederstryd, polarisasie, groeppvorming, etikettering, toedigting van motiewe e.d.m. die gebod van ons Here - dat ons mekaar moet liefhê soos Hy ons liefgehad het - enigsins in gedrang kom nie.

Ons moet waak teen emosionele oor-reaksie om soos fluitjiesriet deur elke verklarinkie drasties beweeg te word.

Ons moet ons geestelike volwassenheid bewys met ons bereidheid tot 'n onbevooroordeelde voortgang van dialoog as gelowiges, en met ons bereidheid en moed om die leiding van die Heilige Gees prakties te volg.

Ons moet met passende lojaliteit ter wille van die Here van die Kerk nie die eenheid van Sy kerk skaad deur enige gesindheid, handeling of gebaar nie. Ons as lidmate van die NG Kerk behoort met groot beheersdheid so op te tree dat die wese en verantwoordelikheid van die kerk geen skade berokken word nie, maar positief uitgebou word.

Ons is op mekaar as God se verlose kinders aangewys. Laat die taal en daad van Nehemia dié van ons almal wees.

'Ons, Sy knegte, sal ons klaarmaak en bou. Die God van die hemel sal ons dit laat geluk.'

Die Breë Moderatuur het kennis geneem van die onlangse verklarings en mededelings in die openbare pers waarin die kerkleiding ter sprake gebring is. Dit sal die aandag van die Breë Moderatuur by sy volgende vergadering geniet.

(Dr. P. Rossouw, Hoof-Uitvoerende Amptenaar van Algemene Sinode doen die oproep waarmee die Dagbestuur van die Breë Moderatuur hom vereenselwig.)"⁷⁶

Kort op die hakke van hierdie oproep het 'n "Verklaring van die Sinodale Kommissie van Wes-Transvaal insake Kerke en Volkereverhoudinge op 17 Februarie 1981" gevolg.⁷⁷ Dit het soos volg gelui:

"Na aanleiding van verklarings en korrespondensie in die openbare pers t.o.v. Kerke- en Volkereverhoudinge reik die Sinodale Kommissie van Wes-Transvaal die volgende verklaring uit:

1. KOERS: Daar is duidelike koers deur die Algemene Sinode aangedui t.o.v. verskeidenheid, eenheid en verhoudinge. Dié koers word in hierdie sinodale gebied gevolg, sonder om op volmaaktheid aanspraak te maak.

2. VEROOTMOEDIGING: In hierdie sinodale gebied het al meermale 'n oproep tot gelyktydige verootmoediging in die nood van die tyd-situasie en óók oor kerklike onvolkomendheid uitgegaan. Dit geld ook i.v.m. die onderhawige kerklike besluite.

3. KERKLIKE LEIDING: In hierdie sinodale gebied word slegs leiding van *kerkvergaderings* aanvaar en deur *kerkvergaderings* gegee (onder leiding van die Heilige Gees). Die Sinodale Kommissie eerbiedig Sinodale besluite en wil daarom aanspoor tot die uitvoering van kerklike besluite. Dit word hier onder meer gedoen.

4. GEHOORSAAMHEID AAN SINODALE BESLUIE: Christus regeer Sy kerk ook deur middel van Sy ampsdraers in hul vergaderinge. Daarom, al is die besluit onvolmaak, is dit tog die verantwoordelikheid van 'n ordelike kerk om hom daaraan te hou of langs die ordelike weg te laat verander.

Vertikale en horisontale versoening en geregtigheid word wel verkondig, met konsekwensies vir die Koninkryk in die algemeen. Goeie verhoudinge word beslis deur prediking, kate-gese en gesprekke bevorder. Die barmhartigheidsbesluit van die Algemene Sinode (Ras, Volk en Nasie, bl. 69) word op verskillende maniere uitgevoer.

Kerkrade en lidmate is al uitdruklik deur die sinodale kommissie gevra om noukeurig aandag aan verhoudingsbesluite te gee en doen dit weer (Ras, Volk en Nasie bl. 86 en Acta 1974 bl. 927, 981. Acta 1974 bl. 643, 645, 274 pt. 1.4., Acta 1978 bl. 976). 'n Opsomming hiervan vind u in Die Kerkbode van 24 September 1980. Die sinodale kommissie wys met instemming ook na die redaksionele artikel in Die Kerkbode van 19 November 1980.

5. AANTYGING: By die lig van wat hierbo vermeld is, word die volgende aantying in die pers as onverantwoordelik ter syde gestel: 'Die kerk is innerlik verlam en blykbaar nie in staat om leiding te gee nie' en stuur op 'n 'pad van isolasie' af.

6. GROEPSVORMING EN VERKLARINGE: Ampsdraers en lidmate in die sinodale gebied word versoek om nie die kerklike gemeenskap verder te vertroebel met vorming van groepe en verklaringe wat die kerkregtelike toets nie kan deurstaan nie en twyfel in die getuieniskrag en besluite van die kerk wek.

Ampsdraers en lidmate word ook gevra om die koers wat deur die sinodes (volgens die Woord) aangegee word, getrou te volg en hulle nie te laat verwar deur allerlei verklaringe nie.

7. VOORBIDDING: Gemeentes word weereens opgeroep om voorbidding te doen vir vrede en bestendigheid binne en buite die kerk, vir uitbouing van alle goeie verhoudinge, vir besondere wysheid aan die hoë owerheid, vir helderheid en moed om ordelik volgens die wil van God te reformeer."⁷⁸

In dieselfde uitgawe van *Die Kerkbode* is ook 'n verklaring van die Sinodale Kommissie van Suid-Transvaal gepubliseer.⁷⁹

Hierdie verklaring het grootliks met die van Wes-Transvaal ooreengstem en het soos volg gelui:

"1. Ons glo dat die beleid van ons NG Kerk, naamlik dat afsonderlike selfstandige kerke vir verkillende bevolkingsgroepe tot stand gebring word 'sodat elkeen in sy eie taal die groot daad van God kan hoor en verkondig', in beginsel Skriftuurlik gegrond is. Dit het in die praktyk geseënde vrugte gedra en daar is geen gegronde rede om hierdie beleid te wysig nie.

2. Ons aanvaar dat alle gelowiges in Christus één is (Gal. 3:28). Dit is die kerk as instituut en elke lidmaat se plig om die liefde en barmhartigheid in die eerste plek teen-

oor alle huisgenote van die geloof te betoon in amptelike samesprekings, gesamentlike kerklike ondernemings, gesindheid, gesprekke en die onderlinge opbouing in die allerheiligste geloof. Met dankbaarheid kan gemeld word dat sulke amptelike samesprekings o.a. gereeld met die dogter NG Kerke - die NG Kerk in Afrika, die Ned Geref Sendingkerk en die Reformed Church in Afrika - plaasvind en dat dit die afgelope paar jaar in omvang en diepte toeneem het.

3. Ons staan afwysend teenoor elke vorm van druk wat 'n strukturele eenheid van kerke wil bewerkstellig waarin 'n kerkvergadering bindende besluite neem wat 'inbreuk op die outonomie van selfstandige sinodes impliseer' (Besluit van Algemene Sinode 1978).

4. Die aantygings dat die NG Kerk innerlik verlam sou wees en oënskynlik nie in staat is om in die teenswoordige situasie leiding te gee nie is onbroederlik en onverantwoord. Sodanige bewerings word weerlê deur die feite dat die Woordverkondiging steeds in die openbaar en in die huise weerklink; dat kerkvergaderings prinsipiële besluite oor gemeenskaplike sake geneem het wat in baie gevalle uitgevoer is; dat die geestelike werk op die verskillende akkers voortgaan, en dat studie en beplanning steeds ernstige aandag geniet.

5. Die druk op ampsdraers om 'nie te swyg nie' maar lopende kommentaar oor politieke aangeleenthede te lewer, is onvanpas, aangesien die NG Kerk uit beginsel geen politiek bedryf nie.

Mense van verskillende politieke oortuigings moet met die Evangelie bedien word en sodanige politieke kommentaar van kerklike kant is in die reël nie bevorderlik vir die voortgang van die Evangelie nie. Steeds moet ons onthou dat die koninkryk van ons Meester nie van hierdie wêreld is nie (Joh. 18:36). Die opmerking dat 'die NG Kerk die regering kan lig' vind ons dus uiters vreemd en dit getuig van 'n onbybelse begrip van wat die kerk is en wat sy roeping is.

6. Die verwyf dat die NG Kerk ekumenies in isolasie is, weerspieël nie liefde en lojaliteit teenoor ons Kerk in 'n moeilike tydperk nie. Sommige kerke en regerings van hierdie

wêreld, veral onder die druk van die humanisme, liberalisme en kommunisme, probeer om die hele RSA met al sy samelewingsverbande in isolasie te plaas. Ons verwerp 'n kerklike ekumene wat nie gegrond is in die waarheid en die gesag van die Bybel, die onbetwisbare koningskap van Christus en die liefde en respek vir medegelowiges nie.

7. Met die aanklag dat die kerk 'n skynbare onvermoë het om sy roeping van versoening tussen die verskillende bevolkingsgroepe in ons land vervul, word uit die oog verloor dat die primêre taak van die kerk is om versoening tussen God en mens deur Christus te verkondig (2 Kor. 5:19 - 20). Die kerk se bediening is eerstens gerig op die bediening van sy eie lidmate en evangelieverkondiging na buite. Die Kerk het egter nie amptelik toegang tot ander bevolkingsgroepe in hul geheel nie. Die kerk lewer wel openbare getuienis oor die toepassing van Bybelse beginsels, maar is ook bewus daarvan dat daar revolusionêre magte onder al die bevolkingsgroepe is wat die NG Kerk en sy boodskap doelbewus aftakel.

8. Die Sinodale Kommissie doen 'n ernstige beroep op ampsdraers en lidmate dat ons in hierdie veelbewoë tyd ons vertrou op God stel, lojaal aan ons NG Kerk bly, reformeer waar nodig en ons roeping volgens die Skrif volvoer, ondanks teenstand en stryd.

Deur die eeue heen het die Heilige Gees ons Kerk deur die Woord in kerkvergaderings gelei en daarom moet ons ons in geen opsig laat verwar deur afwykende standpunte nie."⁸⁰

Hieruit was dit duidelik dat die "amptelike" stemme in die Ned. Geref. Kerk hulle nou aangesluit het by die koor van kritiek teen die *Getuienis*. Dit was nou reeds duidelik: die Ned. Geref. Kerk was nog nie bereid om oor die sake wat in die *Getuienis* geopper is in gesprek te tree nie. *Ras, Volk en Nasie* was immers die amptelike beleidstuk en dit

wat nie daarmee ooreengestem het nie is summier veroordeel.

Hierdie stelling word bevestig deur 'n verklaring van die Breë Moderatuur van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk wat kort na sy vergadering van 10 - 11 Maart 1981 uitgereik is. Dit het soos volg gelui:

"Ons loof God as die goeie Gewer van elke gawe en herinner met erns dat elkeen rekenskap sal gee oor die hantering van voorregte.

Dit is nodig om weer te wys op die vaste fondament van die Heilige Skrif, die riglyne van ons belydenisskrifte en die leiding van die Heilige Gees waarop en waarvolgens met nederige ootmoed en moed voortgebou moet word. Meer toegewyde aandag word gevra vir die verlossingsdoel van Jesus Christus dat elke verlore al sy gawes tot nut en saligheid van andere met blymoedigheid moet aanwend.

Alle optredes (gesindheid en verklarings) wat met kwade, nalatige of ondeurdagte bedoelings die Kerk as Moeder van die gelowiges aangetas, goeie orde, onderlinge vertrouwe en gepaste kerklike verhoudinge versteur het, word met vermaning betreur.

Alle positiewe optredes word waardeer. Ons Kerk het verder beleidsbesluite wat die koers van ordelike openheid en gemeenskaplike besinning duidelik stel sodat daar nie rede vir onsekerheid en verwarring hoef te bestaan nie en die pad van die NG Kerk in die RSA met vertrouwe bewandel kan word, want die NG Kerk wil slegs middel in God se hand vir sy doel wees. Aan alle gelowiges veral in Mosambiek, Zimbabwe, Angola, SWA en die vloedgeteisterde gebiede word die versekering van voorbedding, warme belangstelling gegee en 'n handreiking van bemoediging bied.

'n Dringende oproep word op alle lidmate, ouderlinge en diakens, leraars en teologiese fakulteite (dosente en studente) gedoen om te alle tye (ook tydens die komende algemene verkiesing) met Christelike leiding, grote be-

heersdheid, versigtigheid en volgehoue voorbidding elk sy eie verantwoordelikheid so te vervul dat onse God vereer word en die naaste-liefde so triomfeer dat die versoenende en vernuwende evangelie met duidelike oortuigingskrag sal spreek."⁸¹

Die spanning is verder verhoog deur 'n brief wat deur 86 BD III studente aan die Teologiese Fakultueit te Pretoria op 20 Maart 1981 in *Beeld* gepubliseer is. Hierin het hulle die integriteit van die betrokke dosente bo verdenking geplaas.

"Deon kitching, Harold Hutton, Schalk Pienaar, Johann Venter en Frik Smit, 'n klaskomitee, BD III-klas, Teologiese Fakulteit, afdeling NG Kerk, Universiteit van Pretoria, skryf:

Dit is met 'n groeiende gevoel van onrus, verbasing en selfs teleurstelling dat ons die huidige polemië rondom 'Die Getuïenis' van die agt teoloë volg. Die skrywers van hierdie brief, as studente van die Teologiese Fakulteit, afdeling Ned. Geref. Kerk van die Universiteit van Pretoria, voel veral diep verontrus oor die skerper wordende aanval op die 'integriteit' van die professore wat 'Die Getuïenis' onderteken het.

Hier verwys ons na proff. J.A. Heyns (dogmatiek); F.A. Borchardt (algemene kerkgeskiedenis); A.B. du Toit (Nuwe Testament). Die ander professore is verbonde aan die Universiteit van Stellenbosch, en is dus uit die aard van omstandighede nie aan ons bekend nie. In Die Kerkbode (lees maar bv. die brief van W.R. Laubscher van Rawsonville - Kerkbode 4.02.1981) en in Die Voorligter, asook in die dagblaie, word briewe geplaas wat duidelik 'n aantasting van die integriteit van die drie genoemde professore is. Die indruk word gewek dat hierdie teoloë voorgee om behoudende kerkmanne te wees. Terwyl hulle dan net mooi teenoorge-stel sou optree.

Die volgende verwyte word hulle toegeslinger (sommige skriftelik, ander mondelings - selfs

van die kansel tydens preke!)):

1. Hulle is voorstanders van die God - is - dood - teologie.
2. Hulle maak hulle skuldig aan teologiese horisontalisme.
3. Hulle bepleit totale integrasie sonder voorbehoud.
4. Baie briëfskrywers voel klaarblyklik ook bekommerd oor hulle opvoedingstaak m.b.t. die teologiese studente, aangesien die professore hul sg. negatiewe invloede op ons sal oorplant by wyse van indoktrinasie tydens lesings, besprekings en gesprekke.

ONGEGROND

As studente wat drie jaar lank intens gemoeid was, en nog steeds is, met hierdie drie dosente, voel ons dat hierdie aantygings ongegrond, totaal onwaar en beledigend is t.o.v. die integriteit van genoemde dosente. As teologiese studente wat 'n sterk Calvinisties-gereformeerde standpunt handhaaf; wat ons hele lewe bou op die onfeilbare Woord van God en die Belydenisskrifte van ons geliefde Ned. Geref. Kerk, is ons oortuig dat hierdie drie professore se integriteit absoluut bo verdenking staan, en wel om die volgende redes:

1. In hulle wetenskaplike arbeid handhaaf hulle voortdurend 'n suiwer Bybelse standpunt. Menigmaal staan ons verstom voor hulle heldere beredeneringe en deeglik gemotiveerde uitsprake. 'n Mens kan in hulle lesings, in hulle gebede in die klas, in hul gesprekke vóór en ná die klas, hulle nederige afhanklikheid van die Heilige Gees raaksien!
2. In hulle optrede jeens ons as studente word 'n gebalanseerde verhouding gehandhaaf en nog nooit het ons die gevoel gekry dat hulle besig is om ons te indoktrineer nie.
3. Graag wil ons bevestig dat die wyse waarop hulle leer en lewe kombineer, nog altyd vir ons 'n navolgenswaardige voorbeeld was.
4. Nog nooit het hulle enigsins die onfeilbaarheid van die Woord van God bevraagteken nie. Hulle uitsprake was altyd ooreenkomstig die Belydenisskrifte van die Ned. Geref. Kerk.
5. In die lig van bg. is dit kristalduidelik dat: hulle ons nooit probeer indoktrineer het nie; dat hulle nie God - is - dood - teoloë is nie en ook nie 'n teologiese horisonta-

lisme voorstaan nie. M.a.w. hulle integriteit is totaal bo verdenking.

REFLEKSIE

Dit is ook vir ons 'n diepe teleurstelling dat hierdie brieffskrywers 'n direkte refleksie werp op ons as teologiese studente se vermoë om te onderskei tussen Bybelse Waarhede en menslike indoktrinasie. As toekomstige verantwoordelike bedienaars van die Goddelike woord oefen ons onself nou al in positiewe kritiese denke en beskou ons dit as 'n belediging wanneer daar gepraat word van indoktrinasie van dosente se kant af.

Verder bepaal Artikel 5.3 van die Ned. Geref. Kerk se kerkorde: 'Die sorg vir, asook die beheer en toesig oor die opleiding van evangeliebedienaars word deur n kuratorium behartig.' Indien enige van hierdie besware jeens die integriteit van die mense gegrond was, sou die vinger van beskuldiging na die kuratorium gewys moet word, omdat hulle verantwoordelik is vir bogenoemde sake (Artikel 5.3). By implikasie trek hierdie brieffskrywers die vermoë van die kuratorium in twyfel, aangesien hulle dan:

1. Dosente met duistere motiewe sou aanstel.
2. Nie in staat is om toesig te hou oor die opleiding van die teologiese studente nie.

Hierdie belydenis kan enige dag t.o.v. enige van ons dosente aan die Teologiese Fakulteit, afdeling Ned. Geref. Kerk van Pretoria, deur ons as studente gelewer word. Omdat hierdie drie professore nou in die brandpunt van kritiek staan wil ons dit met graagte m.b.t. hulle situasie lewer.

SPONTAAN

Hierdie skrywe is nie 'n ondersteuning of 'n weerspreking t.o.v. die inhoud van 'Die Getuigenis' nie, maar gaan om die integriteit van die genoemde professore. Mag hierdie dringende gevoel, wat spontaan onder ons as teologiese studente van die BDIII-klas ontstaan het, ernstig ter harte geneem word deur diegene wat erns maak met hulle roeping voor God.

Tydens 'n klasvergadering op 9 Maart 1981 het 86 persone uit 'n klas van 93 besluit dat hierdie standpunt uitdrukking gee aan hulle gevoelens en het hulle óók die hele brief soos

hier opgeteken, aanvaar. Ses studente het teen die skrywe van die brief gestem en een het buite stemming gebly. Die stemming is op demokratiese wyse gehou."⁸²

Uit hierdie brief was dit duidelik dat die oorgrote meerderheid van die studente die standpunt en optrede van die dosente gesteun het. Hierdie brief het egter tot groot ontevredenheid by die Ned. Geref. Kerkleiding gelei. Dit was waarvoor hulle "gevrees" het. Die invloed en standpunt van die *Getuienis* het nou by die bron van teologiese opleiding in die Ned. Geref. Kerk in Transvaal inslag gevind. Heyns beklemtoon dat dit vir die ondertekenaars aan die anderkant 'n riem onder die hart was dat jong teoloë hulle instemming met die *Getuienis* betuig het. Dit het beklemtoon dat die tyd vir 'n verandering in die denke van die Ned. Geref. Kerk aangebreek het.⁸³ Wat die kerkleiding betref moes iets drasties gedoen word om hierdie toedrag van sake te beëindig.

4.2.6 Die Afloop

Die felheid van die storm het die Ned. Geref. Kerk genoodsaak om iets te doen. Die wyse waarop lidmate, predikante en sinodale kommissies tot die stryd toetree het, was nie alleen die kerk nie waardig nie, maar is boonop deur die media uitgebuit, en het die kerk onbereken-

bare skade berokken.

Dit was veral in Transvaal waar daar groot probleme was.⁸⁴
Die direkte gevolg hiervan was dat 'n vertroulike byeenkoms van alle Transvaalse predikante op Maandag 23 Maart 1981 by Hartebeespoortdam naby Brits gehou is. Die *Transvaler* het op 21 Maart 1981 as volg daaroor berig:

"Predikante van die NG Kerk in die hele Transvaal kom Maandag byeen om onduidelikhede en verwarring in eie geleedere te probeer uitstryk en versoening tussen die verskillende faksies onder teoloë te probeer bewerkstellig.

Dit is 'n vertroulike en geslote geleentheid op 'n terrein by Hartebeespoortdam" en verder "Die byeenkoms volg op voortgesette woelinge in die Kerk ná 'Die Getuienis' van agt teoloë verlede jaar op Hervormingsdag. Na verneem word is die bedoeling onder meer om predikante te oorreed om van amptelike kanale vir meningstellings gebruik te maak sodat daar weer uit een mond gepraat kan word!"⁸⁵

Die tema van die byeenkoms was: "Die uitdagings en rol van die predikant in die hedendaagse samelewing."⁸⁶ Alhoewel die byeenkoms geslote was en geen persverklaring na die tyd uitgereik is nie, het inligting tog na die pers uitgelek. *Die Burger* berig op 25 Maart 1981 onder die opskrif "Agt se

Getuienis loop deur in Transvaal"⁸⁷ dat talle sprekers die agt op broederlike wyse tereg gewys het.

Dr Dirk Fourie, voorsitter van die Suid-Transvaalse Sinodale Kommissie het gesê: "die Getuienis van die agt het nêrens enige Skriftuurlike grondslag nie, en die naam van Jesus Christus kom nie daarin voor nie." Hy het voortgegaan deur te sê dat die kerk geen taak het "ten opsigte van versoening sover dit volksgroepe betref nie. Byvoorbeeld, as 'n klomp swartes in Rustenburg klippe gooi, het die kerk niks daarmee te doen nie, behalwe om die polisie wat rus en vrede moet bewaar by te staan."⁸⁸ Hy het die agt teoloë verder gevra om die *Getuienis* te repudieer.

Dr DD Rosslee, voorsitter van die Wes-Transvaalse Sinodale Kommissie, het gesê die kerk se taak ten opsigte van die samelewing is net onregstreeks van aard,⁸⁹ terwyl ds Nico Mostert, voorsitter van die Oos-Transvaalse Sinodale Kommissie 'n skerp aanval op die pers gedoen het. Hy het gesê: "Die pers is die mees ondemokratiese instelling in die land en die vyand van die Kerk. Persmanne word aangesel en nie gekies nie en is aan niemand verantwoordelik nie."⁹⁰

Hierdie uitlatings van kerkleiers toon duidelik aan op watter vlak teologie op daardie stadium deur die kerkleiding bedryf is. Dit is ook duidelik een van die vernaamste redes waarom die *Getuienis* soveel steun van teoloë ontvang het. Tydens die byeenkoms het die sowat 540 predikante wat dit bygewoon het, Heyns minute lank toegejuig nadat hy die *Getuienis* verdedig het en geweier het om dit terug te trek.⁹¹

Prof Heyns moes ondermeer kwaai wal gooi teen wat hy die onregverdigde verdagmakery van die *Getuienis* genoem het. Hy het gesê: "Sommige mense sê die *Getuienis* is kommunisties en ateïsties. Die *Getuienis* is egter gebore in die harte van mense wat die kerk van Jesus Christus liefhet en wat die Bybel onvoorwaardelik aanvaar. Dit is die credo van mense met integriteit." Hy het sy kommer oor die verwydering tussen kerke in Suid-Afrika uitgespreek en gesê die ganse kerk moet tot besinning geroep word. Hy het voortgegaan deur te beklemtoon dat die *Getuienis* nie teruggetrek kan word nie, anders sou die besluite van die Algemene Sinode ook gerepudieer moes word. Hy het verder gesê dat dit nodig is dat die hele kerk die hand in eie boesem steek en terugkeer na die Bybel. Hy het beklemtoon dat die ondertekenaars net reg en geregtigheid in Suid-Afrika wil hê en

nie integrasie bepleit nie.⁹²

Op Woensdag 1 April 1981 het *Die Kerkbode* berig: "Die byeenkoms van Transvaalse predikante verlede week by Brits het die spanning in die Ned. Geref. Kerk verlig. Dit was 'n 'mooi dag vir die Kerk' het ds Kobus Potgieter, waarnemende voorsitter van die Algemene Sinodale Kommissie gesê. Die byeenkoms van 540 Transvaalse predikante uit vier sinodale gebiede was 'baie nodig' en die vertroue is onderling weer herstel nadat reguit gepraat is."⁹³ Volgens ds Potgieter het die predikante byeenkoms die geleentheid gebied om:

- "# inligting deur te gee waaroor baie predikante nie beskik het nie
- # vertroue tussen broers te herstel (daar is onder meer besluit om mekaar die voordeel van die twyfel te gee)
- # riglyne te trek t.o.v. die hantering van die pers, Sinodebesluite en Ras, Volk en Nasie."⁹⁴

Die Kerkbode het verder berig dat "daar nie sprake van soortgelyke byeenkomste in ander sinodale gebiede" is nie.

Hiermee was die saak afgehandel. Klaarblyklik was al die betrokke partye tevrede dat hulle, hulle sê kon sê. Die

venyn waarmee die ondertekenaars aangeval is het opnuut beklemtoon dat veel meer nodig sou wees om die "eendimensionaliteit in die Ned. Geref. Kerk se denke" te deurbreek. Die grofgeskut het in 'n groot mate daarin geslaag om hierdie "visarendjie" stil te maak, maar die saad was gesaai. Die eerste belangrike stap op weg na 'n nuwe beleid is geneem, en al het dit 'n storm ontketen kan die belang daarvan nie hoog genoeg geskat word nie. Alhoewel die verdagmakery nog nie op 'n end was nie het die stof hierna gaan lê.

In *Die Kerkbode* van 8 Oktober 1986 is 'n terugblik op die Hervormingsdaggetuïnis gepubliseer. Prof Heyns het toe gesê dat hy nog volkome by die *Getuïenis* staan, en nog nooit daarvoor getwyfel het nie. Hy het verder gevoel dat 'n blote herhaling van die *Getuïenis* nie wenslik is nie. 'n Ander weg moes ingeslaan word, en Heyns het die hoop uitgespreek dat: "die hersiene Ras, Volk en Nasie wat binnekort voor die Algemene Sinode dien hieraan sal voldoen."⁹⁵ Prof Willie Jonker het ook bevestig dat hy steeds by elke woord van die *Getuïenis* staan. "Ek sou niks wou terugtrek nie, want dit is nie net vir 'n bepaalde geleentheid bedoel nie, maar dis 'n program waarvolgens die kerk behoort te lewe."⁹⁶ Prof Jonker het verder gesê dat

hy diep dankbaar was oor wat die afgelope ses jaar gebeur het: "Ek voel bemoedig deur die positiewe tekens wat sigbaar geword het."⁹⁷

Op 25 Mei 1990 het prof Heyns beklemtoon dat die Ned. Geref. Kerk nie 'n "Kerk en Samelewing" sou gehad het as dit nie vir gebeure soos die *Hervormingsdaggetuienis* was nie.⁹⁸ Op 5 November 1980 is die eerste saad vir grondige beleidsverandering in die Ned. Geref. Kerk gesaai. Tien jaar later sou die volle vrug daarvan duidelik sigbaar word.

4.2.7 'n Beoordeling van die Hervormingsdaggetuienis

Dr JW Hofmeyr het in 1981 'n belangrike evaluering van die *Getuienis* gemaak wat nie nagelaat mag word nie. Hy het reg gehad toe hy gesê het dat die *Getuienis* inderdaad wins- en verliespunte gehad het.⁹⁹

Hy het die verliespunte as volg uitgewys:

"Eerstens sal gesê moet word dat die *Getuienis* te vaag geformuleer was. Hierdie vaagheid het ook 'n sekere twyfel oor die bedoeling daarvan gewek. Teenoor die gevaar van te woordryk te wees is dit waarskynlik te weinig konkreet en eenvoudig geformuleer." Prof JA Heyns, een van die onder-

tekenaars het hierop reageer deur te beklemtoon dat dit juis 'n getuienis van 'n aantal akademici moes wees, wat op 'n bepaalde vlak geskryf is en wat slegs 'n bepaalde groep as teiken gehad het. Die teiken was nooit bedoel om die algemene lidmate te wees nie, en juis daarom is die getuienis in "akademiese taal" geskryf.¹⁰⁰

In die tweede plek meen Hofmeyr dat: "'n mens moet erken dat die tradisionele kerklike kanale (via kerkraad-ring-sinode) nie gevolg is met die bekendmaking van die Getuienis nie."¹⁰¹ Hierop het prof CA Borchardt gereageer deur te wys op die feit dat die *Getuienis* in die amptelike blad van die Ned. Geref. Kerk, *Die Kerkbode* gepubliseer is, en daar inderdaad dus wel van 'n kerklike weg gebruik gemaak is. Hier was dus 'n duidelike onderskeid tussen meer as een kerklike weg. Die ondertekenaars is volgens Borchardt ook deur die ander dosente aan die Teologiese Fakulteit aan Pretoria ondersteun in hulle mening dat *Die Kerkbode* inderdaad 'n kerklike weg was.¹⁰² Derdens was Hofmeyr van mening dat: "'n mens ook moet erken dat die Getuienis 'n mate van spanning en polarisasie binne kerklike geledere tot gevolg gehad het, hoewel dit nooit as protesskrif bedoel was nie." Hiermee moet instemmingheid betuig word. Die sogenaamde "dambyeenkoms" was immers 'n konkrete bewys van

hierdie stelling.

Hofmeyr toon ook 'n aantal belangrike winspunte aan. Hy sê: "Dat die Hervormingsdaggetuienis ten spyte van baie teenkating en pogings om dit te kelder, steeds lewend is, sal moeilik ontken kan word. Immers, die gesprek duur steeds voort. Besinning wat een van die hoofdoelstellinge was, het nie net gerealiseer nie, maar dit het eweneens nuwe openheid tot gevolg gehad. Verder is gesprek nie net deur teoloë en kerkleiers gevoer nie, maar dit het ook deurgewerk na die gewone lidmaat."¹⁰³

Hy het verder gesê dat die *Getuienis* waarskynlik ook tot konkrete vernuwing gelei het, maar dat dit indirek bepaalbaar was. Dit het ook duidelik onderlinge gesprek binne die Ned. Geref. Kerk gestimuleer.

Hofmeyr het dit beklemtoon dat die *Getuienis* nie maar net as nog 'n verklaring afgemaak moet word nie, maar dat dit as 'n tipe waterskeiding aan die begin van die jare tagtig beskou moet word. Hy het voorts gesê: "Die moontlikheid bestaan dat die Hervormingsdaggetuienis 'n soort Barmenverklaring van die Ned. Geref. Kerk in Suid-Afrika kan word."^{104a}

In teenstelling met Hofmeyr het JHP Serfontein die volgende eensydige beoordeling van die *Getuienis* gemaak:

"* The 'Witness' did not propagate the unification of four racially separated NG Churches, but merely mentioned a 'form of unity'.

* It did not specify to which social measures and practices of the government the theologians objected, and wanted to have abolished.

* Nowhere did they submit any clear specific proposals which could form the basis of debate.

* They did not advise or guide church ministers and officials on what to do if they were in agreement with the vague sentiments of the 'witness'.

* The 'witness' is in no way comparable with the statements issued by Cape and Transvaal NGK delegates who attended the Cottesloe consultation 20 years ago, which contained specific objections to certain government laws and actions."

Hy het voorts gesê: "Essentially the 'witness' constituted a basic acceptance of the policy of separate development while advocating reforms to remove 'unnecessary' apartheid measures, and to prevent too obvious discrimina-

tion."^{104b}

Dit is duidelik dat sy kritiek hoofsaaklik berus op die sogenaamde "vaagheid" van die *Getuienis*. Wanneer die doel van die *Getuienis* in ag geneem word, blyk dit dat Serfontein dit juis beoordeel het op grond van dit wat die stuk juis nie wou wees nie! Die doel was immers nooit om konkrete riglyne te stipuleer nie, maar om debat te stimuleer!

Die geskiedenis het sedertdien die volgende woorde van dr F Gaum bevestig: "As dit later sou blyk dat die *Getuienis* bygedra het om die verdere ondersoek na die eise van God se Woord vir ons tyd en land en omstandighede te stimuleer - en om die Kerk te laat reformeer waar nodig - was dit goed en nodig dat dit gelewer is afgesien van watter kritiek ook al daarteen ingebring kan word."^{104c} Hierdie *Getuienis* was inderdaad die eerste van 'n reeks gebeure wat soos suurdeeg op die denke in die Ned. Geref. Kerk sou inwerk. Die waarde van hierdie *Getuienis* sal in die annale van die Ned. Geref. Kerk nooit hoog genoeg aangeslaan kan word nie. Dit was die begin van 'n nuwe begin vir die Ned. Geref. Kerk - 'n tydperk van hernude Skrifstudie en dialoog waarin die beleidstandpunt van die kerk opnuut onder die soeklig gekom het.

4.3 DIE OPE BRIEF

Die *Hervormingsdaggetuienis* was die eerste belangrike impuls op weg na vernuwning in die beleid van die Ned. Geref. Kerk. Nadat die storm wat rondom hierdie *Getuienis* losgebars het, gaan lê het sou min of meer 'n jaar verbygaan voordat 'n tweede belangrike stimulus die Ned. Geref. Kerk sou tref. Hierdie tweede impuls was die *Ope Brief aan die Nederduitse Gereformeerde Kerk*, en is op 9 Junie 1982 in *Die Kerkbode* gepubliseer.¹⁰⁵ Omdat die *Ope Brief* inhoudelik grootliks met die *Getuienis* ooreengestem het, het dit groot openbare reaksie uitgelok. Talle berigte het in die openbare media verskyn onder opskrifte soos: "Groot groep leraars reik ope brief uit oor kerk se roeping",¹⁰⁶ "'n Brief wat pleit vir egte versoening",¹⁰⁷ "Nuwe lewe in kerkgesprek",¹⁰⁸ "Brief kan deure vir NGK oophou: bekende teoloë"¹⁰⁹ en "Kerk in beroering oor brief".¹¹⁰ Met hierdie brief is die spreekwoordelike kat weer eens duidelik in die hoenderhok losgelaat - met 'n groot gefladder tot gevolg. Maar waar het alles begin?

4.3.1 Die Aanloop tot die Ope Brief

In die bundel *Perspektief op die Ope Brief*¹¹¹ gee twee van die ondertekenaars van die brief, A Lückhoff en W Nicol, 'n historiese perspektief op dié *Brief*. Uiteraard is

hierdie beskouing belangrik omdat dit van dié medewerkers afkomstig is.

In hierdie historiese perspektief word 'n kort oorsig van die beleid van die Ned. Geref. Kerk sedert die vyftigerjare gegee. Volgens Lückhoff en Nicol het die debat rondom *Ras, Volk en Nasie* die debat binne die Ned. Geref. Kerk - amptelik, maar veral nie-amptelik gestimuleer.¹¹² Volgens hulle is die dekade sewentig gekenmerk deur hierdie indringende diskussie, diskussie waar die kerk se amptelike standpunte oor die eenheid van die kerk, asook sy profetiese roeping in die Suid-Afrikaanse konteks bevraagteken is. Die *Hervormingsdaggetuienis* was dan ook in 'n sekere sin die kulminasie van hierdie debat.¹¹³ Hierdie *Getuienis* kan dan ook beskou word as die eerste indirekte impuls op die opstellers van die *Ope Brief*.

Kort na die publikasie van die *Getuienis* het 'n verdere belangrike gebeurtenis plaasgevind wat ook 'n duidelike invloed op die *Ope Brief* uitgeoefen het. Dit was die uitrede van dr FE O'Brien Geldenhuys aan die einde van 1980 as hoof-uitvoerende amptenaar van die Ned. Geref. Kerk. Kort na sy uittrede het hy 'n verklaring uitgereik waarin hy bepaalde standpunte van die Ned. Geref. Kerk gekritiseer

het - en dit het tot geweldige reaksie gelei.¹¹⁴ 'n Verdere belangrike impuls op die opstellers van die *Ope Brief* was die verskyning van die boek *Storm-kompas* laat in 1981. Die bundel opstelle, onder redaksie van prof NJ Smit en drr FE O'Brien Geldenhuys en PGJ Meiring het opnuut 'n storm ont-keten, veral vanweë die 44 "stellings oor die Ned. Geref. Kerk in die huidige Suid-Afrikaanse konteks" wat daarin op-geneem is.¹¹⁵

Kort hierna het die teologiese kongres aan die Universiteit van Pretoria op 18 - 21 Jauarie 1981 gevolg. Die tema van die kongres was: "Die kerk in die tagtigerjare". Tydens hierdie byeenkoms was dit veral die referate van dr P Rossouw en proff HJC Pieterse en DJ Bosch wat wye publisiteit geniet het.¹¹⁶ Hierdie gebeure kan inderdaad vergelyk word met 'n koor van stemme wat gaandeweg vanuit die Ned. Geref. Kerk begin opklink het. Dit was dan ook onder die geklank van hierdie koor, binne die atmosfeer van hierdie voorafgaande gebeure dat die *Ope Brief* op 9 Junie 1982 in *Die Kerkbode* verskyn het.¹¹⁷

Die opstellers van die *Ope Brief* stel dit duidelik dat bogenoemde atmosfeer 'n groot invloed uitgeoefen het op die *Brief*. Dit was vir hulle: "sonder meer duidelik dat die

Ope Brief direk aansluit by die kritiese vrae van die sewentigerjare.¹¹⁸ Hulle het vervolg: "Dit is welbekend dat daar binne die amptelike standpunt van die kerk, soos weerspieël in *Ras, Volk en Nasie* ..., twee rigtings onderskei kan word: 'n standpunt wat meer ruimte bied aan die eenheid van die kerk en die skakeling tussen gelowiges uit verskillende rasse, en 'n meer geslote standpunt wat hierdie kontak in elk geval tot die minimum wil beperk. Die *Ope Brief* sluit doelbewus by eersgenoemde standpunt aan. Trouens vir elke gedagte in die *Ope Brief* kan daar voorlopers in *Ras, Volk en Nasie* ..., aangetoon word. Die *Ope Brief* stel sake net duideliker, sodat die gewone lidmaat dit maklik kan begryp."¹¹⁹ Dit was daarom vir die ondertekenaars van die *Ope Brief* duidelik dat die inhoud van die *Brief* 'n kulminasies van hierdie breër denke wat binne die Ned. Geref. Kerk teenwoordig was gedurende die afgelope dekades.

'n Verdere belangrike rede vir die opstel van die *Brief* was ongetwyfeld die ekumeniese bande van die Ned. Geref. kerk wat in die binne- en buiteland as sorgwekkend getipeer is.¹²⁰ Die klanke wat van die Gereformeerde Ekumeniese Sinode, die Christian Reformed Church in North America, die Reformierte Bund, die Switserse Raad van Kerke en die

Wêreldbond van Gereformeerde Kerke opgegaan het, en die wyse waarop die Ned. Geref. Kerk hierop gereageer het, het dit ook nodig gemaak om aan die buitelandse kerke te toon dat daar persone in Suid-Afrika was wat hulle kritiek gehoor het, en wat bereid was om iets daaraan te doen.¹²¹

Dit is duidelik dat hier 'n groep mense was wat nie langer kon swyg nie. Die troebel vaarwater waarin die Ned. Geref. Kerk hom bevind het, het dit onmoontlik gemaak. Die *Ope Brief* het duidelik 'n verdere dimensie by die van die *Her-vormingsdaggetuienis* kom byvoeg. Die *Getuienis* wat afkomstig van 'n groep akademici - wat hulle stem laat hoor het. Nou het 'n verdere groep lidmate van die Ned. Geref. Kerk hulle hierby aangesluit! Die *Ope Brief* was die stem van 123 Christene wat nie langer kon stilbly nie ...

4.3.2 Die Doel van die Ope Brief

'n Vraag wat deels reeds beantwoord is, maar tog verdere aandag verdien is dié na die doel van die *Ope Brief*. Wat was die pretensie van die opstellers, en wat wou hulle daarmee bereik?

Prof DJ Bosch antwoord soos volg: "Dit is 'n oproep aan die kerk, in die naam van die Koning van die kerk om, op

bepaalde punte, die kloof tussen die teologiese en sosiologiese gestaltes van die kerk te verklein" en verder "Die Ope Brief is dus nie 'n poging om oor elke aspek van die kerklike lewe standpunt in te neem nie. Dit gaan slegs oor sekere aspekte van kerk-wees wat in die oordeel van die ondertekenaars in hierdie bepaalde tydsgewrig dringende aandag moet kry."¹²²

Hulle het verder beklemtoon dat die *Ope Brief* geensins aanspraak maak op 'n nuwe geloofsbelydenis nie: "Ons wou die dokument nie eens 'n 'getuienis' of 'n 'verklaring' noem nie. Sulke terme is te pretensieus omdat hulle 'n sekere finaliteit suggereer, so asof daar nie meer vrae en bespreking moontlik is nie"¹²³ en verder "'n Ope Brief is egter iets anders as 'n belydenis of verklaring. Dit is, in die eerste plek aan 'n bepaalde adres gerig (in hierdie geval die Ned. Geref. Kerk) en dit verwag as brief ook 'n antwoord. 'n Brief beteken per definisie gesprek, aksie en reaksie. Dit is 'n diskussiebydrae, nie 'n finale dokument nie."¹²⁴

Hierdie standpunt kom ook duidelik na vore in die "begeleidende opmerkings" wat saam met die *Brief* gepubliseer is. Dié opmerkings het soos volg gelui: "Hierdie ope brief is

gebore uit die begeerte om te probeer sê hoe ons die betekenis van die evangelie vir die Suid-Afrikaanse situasie verstaan. Dit het gegroei oor 'n tydperk van maande.

Ons bedoeling is nie om te kenne te gee dat die Ned. Geref. Kerk hierdie sake veronagsaam nie. Etlike van die dinge wat hier genoem word, geniet wel ernstige aandag in die kerk, en baie van ons het die geleentheid om daaraan mee te doen. Alhoewel ons hiermee ons diepe oortuiging probeer uitdruk, bied ons dit nie aan as 'n finale woord nie, maar as 'n diskussie bydrae. Die diskussie in die kerk oor die betekenis van die Bybel vir ons landsituasie is van groot belang, en met hierdie brief wil ons daardie diskussie graag dien. Ons vra die lidmate van die kerk om dit in dié gees te lees en oorweeg."¹²⁵

Na enkele verwysings oor die hantering van die *Brief* deur die Breë Moderatuur¹²⁶ is die "opmerkings" afgesluit met die hoop dat "die ope brief die diskussie binne die NG Kerkfamilie sal dien."¹²⁷

Dit is dus duidelik dat die *Ope Brief* net soos die *Hervormingsdaggetuienis* dialoog en gesprek wou stimuleer. Dit is gebore uit 'n opregte besorgdheid oor die aktualiteit van die Ned. Geref. Kerk binne die tydsgewrig waarin dit gepu-

bliseer is. Ongetwyfeld kan hierdie stimulasie, wanneer dit dit in die lig van die gebeure tot en met, en na 1986¹²⁸ gesien word, nie hoog genoeg na waarde geskat word nie.

4.3.3 Die Inhoud van die Ope Brief

Die *Ope Brief* het soos volg gelui:

"Ons, predikante en gelegitimeerdes van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, spreek dit as ons oortuiging uit die egte versoening in Christus tussen mense en groepe die grootste enkele behoefte in die kerk en daarom ook in ons land en samelewing is. Ons glo dat die kerk van Christus in Suid-Afrika in hierdie opsig 'n besondere bydrae te lewer het en wel (1) deur al duideliker gestalte te gee aan versoening en aan die eenheid van die kerk, en (2) deur sy profetiese roeping ten opsigte van die samelewing uit te oefen.

1. *Oor die versoening en die eenheid van die kerk*

1.1 Ons is oortuig dat die primêre taak van die kerk in ons land *die bediening van die versoening in Christus* is.

1.1.1 In die eerste plek beteken dit dat die uitdra van die boodskap van versoening tussen God en mens die onvervreembare voorreg van die kerk is. Sonder hierdie aspek van die versoening sou die hele saak waarom dit hier gaan sy diepste sin en betekenis verloor.

1.1.2 Dit is eweneens die kerk se onvervreembare voorreg om terselfdertyd die boodskap van versoening tussen mens en mens - selfs tussen hulle wat vroeër vyande was - uit te dra en te getuig dat Christus vir die gelowiges 'n einde aan alle menslike vyandskap gemaak het en ons 'tot een nuwe mensheid verenig' het (Ef. 2:15,16).

1.1.3 Ons bely dat die eenheid van die kerk 'n gawe en opdrag van God is. Net soos die versoening, is dit deur God tot

- stand gebring en juis daarom is dit ook ons verantwoordelikheid om sigbare gestalte daaraan te gee. Gevolglik sal die kerk stry teen faktore wat sy eenheid bedreig. Dit sluit faktore in soos leerdwaling, liefdeloosheid, eiegeregtigheid, eksklusivisme, vooroordeel en die vooropstel van persoonlike of groepsbelange.
- 1.1.4 Die eenheid van die kerk maak ruimte vir verskeidenheid binne die kerk ten opsigte van taal en kultuur. Juis vanweë die versoening dien hierdie verskeidenheid tot wedersydse verryking en nie tot verdeeldheid nie.
 - 1.1.5 Die eenheid behoort egter tot 'n ander orde as die verskeidenheid. Die eenheid is primêr, die verskeidenheid sekondêr. Die eenheid is normatief en word bely (Twaalf Arikels en Nicea), die verskeidenheid nie.
 - 1.2 Vir die konkrete bestaan van die kerk in Suid-Afrika beteken bostaande onder meer
 - 1.2.1 dat geen enkele kerk (denominasie) die gesprek en gemeenskap met ander kerke kan ontbeer, of hulle deure vir mekaar mag sluit nie;
 - 1.2.2 dat die kerk geen ander maatstaf vir lidmaatskap as die belydenis van die ware geloof in Christus mag aanlê nie (Nedelandse Geloofsbelydenis, art. 27);
 - 1.2.3 dat die verskillende kerke binne die verband van die Nederduitse Gereformeerde Kerke wat in elk geval dieselfde belydenis het en histories uit dieselfde kerk voortspruit, alles in werking behoort te stel om sigbare gestalte te gee aan die eenheid wat bely word;
 - 1.2.4 dat nou reeds, terwyl onderhandelinge aangaande 'n duideliker strukturele eenheid nog gevoer word, alle lidmate van kerke binne die verband van die Nederduitse Gereformeerde Kerke ten alle tye welkom sal wees in enige byeenkoms van enigeen van hierdie kerke;
 - 1.2.5 dat die lede van die een Liggaam van Christus mekaar as broers en susters sal aanvaar, nie mekaar se Christenskap

sal betwyfel nie, na mekaar se belange sal omsien, die een die ander hoër sal ag as hom- of haarself, mekaar se laste sal dra, onderlinge liefde deur woord en daad sal betoon en vir mekaar in die gebed sal intree.

2. *Oor die profetiese roeping van die kerk*

2.1 Ons is oortuig dat die kerk se roeping verder strek as die bediening van die versoening binne die vier mure van die kerk. Ons verwerp daarom die opvatting dat die kerk hom net met sogenaamde 'geestelike sake' moet besig hou en hom verder moet terugtrek van die ander samelewingsterreine.

2.1.1 Die versoening sluit 'n profetiese getuienis aan die hele samelewing in en daarom mag die kerk nie swyg oor verskynsels soos sedelike verval, gesinsontwrigting en diskriminasie nie.

2.1.2 Die kerk sal altyd getuig dat geen samelewingsordening van die fundamentele onversoenbaarheid van mense en mensegroepe mag uitgaan en 'n samelewingsbestel op so 'n uitgangspunt mag baseer nie.

2.1.3 Die kerk het 'n grootse geleentheid om God se 'proeftuin' in die wêreld te wees. Dit beteken dat God deur die lewe van die kerk aan die wêreld iets wil toon van die eenheid, onderlinge liefde, vrede, begrip, mededeelsaamheid en geregtigheid wat Hy vir die hele samelewing bedoel.

2.1.4 Uiteraard is dit alles in die kerk self ook nog maar gebrekkig verwerklik! Tog mag hierdie toedrag van sake nie die aanleiding wees dat die kerk sy profetiese taak ten opsigte van die samelewing op die lange baan skuif totdat hy miskien eendag volledig geloofwaardig geword het nie.

2.2 Vir die konkrete situasie in die Suid-Afrikaanse samelewing beteken bostaande ondermeer

2.2.1 dat die kerk sy profetiese getuienis met groot vrymoedigheid in die Suid-Afrikaans samelewing mag lewer; ons leef immers onder 'n staatsbestel wat

- homself uitdruklik Christelik noem en dus saam met die kerk na die Woord van God wil luister;
- 2.2.2 dat 'n bestel waarin onversoenbaarheid tot 'n samelewingsbeginsel verhef word en die verskillende dele van die bevolking van Suid-Afrika van mekaar vervreem, onaanvaarbaar is;
- 2.2.3 dat so 'n bestel dit bykans onmoontlik maak vir die inwoners van Suid-Afrika om mekaar werklik te leer ken, te vertrou en aan mekaar lojaal te wees;
- 2.2.4 dat die wette wat simbole van hierdie vervreemding geword het, onder meer dié oor gemengde huwelike, rasseklassifikasie en groepsgebiede, nie skriftuurlik verdedig kan word nie;
- 2.2.5 dat geregtigheid, en nie bloot wet en orde nie, die rigtinggewende uitgangspunt in die reëling van die samelewing sal wees. Ons glo dat die voorkoms van die gedwonge verskuiwing van mense, ontwrigting van huweliks- en gesinsbande vanweë trekarbeid, onderbesteding aan Swart onderwys, onvoldoende en swak behuising vir Swartmense en lae lone nie rym met die Bybelse eise van geregtigheid en menswaardigheid nie;
- 2.2.6 dat alle mense wat Suid-Afrika as hulle vaderland beskou, betrek behoort te word by die uitwerk van 'n nuwe samelewingsbestel;
- 2.2.7 dat hierdie bestel gebou behoort te word op orde en vrede wat die vrug is van geregtigheid, wat beteken dat alle mense gelyke behandeling en geleentheid behoort te geniet.
3. *Ons solidariteit*
- Met bogenoemde wil ons nie slegs ons diepe oortuiging ten opsigte van die konkrete Suid-Afrikaanse werklikheid in die lig van die Skrif boekstaaf nie, maar wil ons ook
- 3.1 ons diepe skuld voor God bely omdat ons self ook die eenheid van die kerk van Christus nie voldoende uitleef nie en mede aandadig is aan baie van die maatskaplike wantoestande wat ons aangedui het;
- 3.2 uitdruklik verklaar dat ons nóg oor die

- kerk nóg oor die owerheid praat vanuit 'n gesindheid van selfverheffende kritiek. Ons getuienis spruit uit 'n diepe solidariteit met die kerk en 'n bewussyn van medeverantwoordelikheid ten opsigte van die huidige samelewingsbestel;
- 3.3 bely dat ons glo aan bekering, die vergeving van sondes, en 'n nuwe lewe in gehoorsaamheid aan God;
 - 3.4 die bede uitspreek dat ons brief daartoe mag meewerk dat die kerk van Christus in Suid-Afrika 'n duideliker visie op sy roeping sal kry, en die uitwerking van 'n nuwe samelewingsbestel in Suid-Afrika bespoedig mag word;
 - 3.5 getuig dat die Evangelie van Jesus Christus - God se goeie nuus aan die wêreld - ook in hierdie spesifieke omstandighede aan die mense van Suid-Afrika hoop wil verleen;
 - 3.6 die versekering gee dat ons sal volhard in ons voorbidding vir die kerk, asook vir die owerheid in sy uiters moeilike taak."¹²⁹

Dit is deur die volgende 123 gelegitimeerdes en predikant van die Ned. Geref. Kerk onderteken: SW Albertyn, CA Anthonissen, JAS Anthonissen, FDJ Basson, JH Basson, DP Bekker, HH Biermann, J Bohnen, GM Booy, DJ Bosch, HL Bosman, CJ Botha, DP Botha, JG Botha, JJ Botha, JSF Botha, J Bouver, H Brand, JD Bredenkamp, GA Breytenbach, ECD Bruwer, JJ Burden, JA Burger, JC Buys, WJC Cilliers, WS Conradie, FS de Jager, PGR de Villiers, JT de Jongh van Arkel, DC de Wet, AW Doyer, PJ Dumas, JJF Durand, CP du Toit, SI du Toit, JJ Els, PJJ Els, C Erasmus, PJA Fourie, D Ganzevoort, FE O'B Geldenhuys, JHG Gous, RC Herhodt, SJ

Herhodd, MH Heyns, S Heyns, WJM Janson, ACF Koch A König,
BJ Kotze, WA Krige, JJ Kritzinger, PR Kruger, PJ Kühne, GJ
Langeveld, DG Laurie, WPF Lawrenz, HI Lederle, GPV le Roux,
JA le Roux, SJ le Roux, AF Louw(Pretoria), AF Louw(Harare),
LK Louw, AH Lückhoff, PJ Maartens, JC Malan, BJ Marais, DJ
Marais, JC Marais, S Marais, SJ Marais, PGJ Meiring, W
Nicol, JA Nieder-Heitmann, JN Odendaal, CC Olivier, OJ
Olivier, LvZ Pieters, WA Pieters, HJC Pieterse, EAC
Pretorius, HL Pretorius, PAC Pretorius, GJ Retief, JH
Roberts, WA Saayman, CLvW Scheepers, EH Scheffler, FEA
Scheffler, DA Scholtz, B Schreuder, DJR Schutte, SO Skeen,
DJ Smit, JH Smit, NJ Smith, CJ Smuts, JH Spies, JD Steyn,
CJ Swart, J Symington, JP Theron, GP van der Merwe, PJ van
der Walt, AS van Dyk, JF van Heerden, AS van Niekerk jr, E
van Niekerk, GWS van Rooyen, HL van Schalkwyk, PJF van
Vuuren, AJ van Wijk, DC van Zyl, HC van Zyl, WF Vermaak, JC
Vermeulen, JN Vorster, GF Wessels, JSF Wessels.

Daar is baie duidelik 'n nou band tussen *Ras, Volk en Nasie*
en die inhoud van hierdie brief. Die ooreenkomste kan
egter ook verder teruggevoer word, sodat bepaalde stellinge
van die *Cottesloe-verklaring* ook weer hier neerslag vind.
Wanneer byvoorbeeld oor die eenheid van die kerk gehandel
word stel *Ras, Volk en Nasie* dit duidelik in paragraaf 33:

"Die eenheid van die kerk is nie net 'n onsigbare eenheid nie, maar ook 'n sigbare werklikheid."¹³⁰ Wanneer die verhoudige binne die Ned. Geref. Kerk-familie aan die orde kom word die saak soos volg geformuleer: "Die sigbare eenheid van die Ned. Geref. Kerk-verbande behoort op plaaslike vlak sowel as die vlak van die meerdere kerklike vergaderings tot uitdrukking te kom. Dit behels onder andere die kontak van lidmate uit verskillende kerkverbande met mekaar op persoonlike vlak en die sporadiese samekoms van gemeentelede vir besondere geleenthede sowel as wedersydse beraadslaging in amptelike kerkvergaderings."¹³¹ Die tweeslagtigheid van die kerk se standpunt blyk ook uit die besluit oor lidmaatskap: "Die kerk van Christus vertoon in ons bedeling wel 'n verskeidenheid van gestaltes wat met die volkereverskeidenheid saamhang, maar is nie geslote in die sin dat dit net vir lede van een volk bedoel is nie."¹³² Hierop volg egter 'n verduideliking waarin dit duidelik gestel word dat kerke wel 'n volkseie, aparte karakter mag hê, maar in beginsel nie geslote mag wees vir lede van ander volke nie: "Sou 'n dergelike oordraging van lidmaatskap egter die orde en vrede in die kerk en in die volk versteur ..., sou ter wille van die welwese van die betrokke kerk 'n tydelike ordereëling teen oordraging nie afgekeur kon word nie."¹³³

Hierdie tweeslagtigheid word in die *Ope Brief* uitgekakel en daar word aangesluit by die klem op die eenheid van die kerk - vergelyk 1.2 van die *Ope Brief*. Geen toegewings aan die sondige verskeurdheid word meer toegelaat nie en ware geloof in Christus word as enigste maatstaf vir lidmaatskap aangelê. Hierdie standpunt stem ook duidelik ooreen met die verklaring van die *Cottesloe-beraad*, II.6: "No-one who believes in Jesus Christ may be excluded from any church on the grounds of his colour or race. The spiritual unity among all men who are in Christ must find visible expression in acts of common whorship and witness, and in fellowship and consultation on matters of common concern."¹³⁴

'n Volgende voorbeeld is die raar skakeling tussen volke. In die derde hoofstuk van *Ras, Volk en Nasie* word gehandel oor die Kerk en Maatskaplike Geregtigheid. Daar word duidelik gevra vir 'n nouer band en meer samewerking tussen volke: "In die oproep tot bekering en heiligmaking wil die kerk 'n nuwe lewens- en wêreldbeskouing tot stand bring, wat 'n sterk band oor volksgrense heen tussen mense bring. 'n Meer ontspanne, spontane en natuurlike verhouding tussen die verskillende volksgroepe in Suid-Afrika is uiters

noodsaaklik. Ten spyte van bemoedigende pogings om beter verhoudinge te skep, is daar ook tekens van vervreemding, misverstande, vooroordele en spanning tussen verskillende bevolkingsgroepe. Eerlike onderlinge begrip word uiters moeilik waar op baie maniere die kontak tussen lede van verskillende volksgroepe tot 'n minimum beperk word. Goeie volkereverhoudinge vereis onderlinge begrip en waardering. Spontane en natuurlike kontak tussen lede van verskillende volke impliseer nie noodwendig die uitwissing van die identiteit van een van die betrokke volksgroepe nie. Dit kan intendeel lei tot 'n beter begrip en waardering vir mekaar se volkseie. Daarom moet kommunikasie en onderlinge begrip bevorder word deur eerlike dialoog, samesprekinge en gesamentlike beplanning op die verskillende lewensvlakke. "135

Dit is duidelik dat samewerking moes plaasvind, maar oor hoe dit moes gebeur sê *Ras, Volk en Nasie* niks. In teenstelling hiermee stel die *Ope Brief* die saak reguit - vgl 2.2.2: "dat 'n bestel waarin onversoenbaarheid tot 'n samelewingsbeginsel verhef word en die verskillende dele van die bevolking van Suid-Afrika van mekaar vervreem, onaanvaarbaar is" en 2.2.6: "dat alle mense wat Suid-Afrika as hulle vaderland beskou, betrek behoort te word by die

uitwerk van 'n nuwe samelewingsbestel."

By *Cottesloe* is die volgende verklaar: "It is our conviction that the right to own land wherever he is domiciled, and to participate in the government of his country, is part of the dignity of the adult man, and for this reason a policy which permanently denies non-White people the right of collaboration in the government of the country of which they are citizens cannot be justified".¹³⁶ Die ooreenkoms is nogmaals duidelik.

Laastens dien die veelbesproke *gemengde huwelike* as duidelike voorbeeld: Die Algemene Sinode van 1974 het besluit: "dat die Bybel hom nie letterlik vir of teen sodanige huwelik uitspreek nie."¹³⁷ Op grond van praktiese oorwegings is egter geoordeel dat *gemengde huwelike* "ongewens en ongeoorloof" is.¹³⁸ Die *Ope Brief* verklaar onomwonde in 2.2.4 dat die wet op *gemengde huwelike* "nie Skriftuurlik verdedig kan word nie." Ook hier is 'n duidelike ooreenkoms met *Cottesloe*: "There are no Scriptural grounds for the prohibition of mixed marriages ..."¹³⁹

Die volgende afleidings kan dus oor die inhoud van die *Ope Brief* gemaak word:

1. Daar is inderdaad 'n nou band tussen die *Ope Brief* en *Ras, Volk en Nasie*. Die *Brief* lig onmiskenbaar die Skriftuurlik gefundeerde standpunte van die beleidstuk toe en doen heeltemal weg met die praktiese oorwegings. In plaas daarvan om op beide die stoele van Skrif-imperatief en praktyk te probeer sit kies die *Ope Brief* onomwonde vir eersgenoemde. Daardeur word die tweeslagtigheid van *Ras, Volk en Nasie* wat weens die beroep op Skrif en praktyk ontstaan genegeer.
2. Tweedens het die stem van *Cottesloe* opnuut helder in die Ned. Geref. Kerk weerklink - 22 jaar na die beraad self! Die *Ope Brief* het die kerk opnuut kom herinner aan die vrae wat by *Cottesloe* gevra is, en wat nog grotendeels onbeantwoord gelaat is.
3. Derdens toon bogenoemde vergelykings duidelik aan dat die Ned. Geref. Kerk met *Ras, Volk en Nasie* gepoog het om op *Cottesloe* te antwoord. Die skisofreniese karakter van die beleidstuk het dit egter onaanvaarbaar gemaak.
4. Vierdens was hier nou nog 'n stem wat in skrilte kontras met *Ras, Volk en Nasie*, die praktyk aan die Skrif ondergeskik wou stel.

Nodeloos om te sê, sou ook hierdie appél heftige reaksie

uit konserwatiewe kringe ontlok, maar te midde van die negatiewe kritiek het dit ook groot lof uit talle oorde ontvang. Om die *Ope Brief* in sy konteks te verstaan moet die reaksie ook bestudeer word.

4.3.4 Reaksie op die Ope Brief

Alhoewel die reaksie op die *Ope Brief* nie so omvangryk soos die op die *Hervormingsdaggetuienis* was nie, het talle kerkleiers en lidmate tog daarop reageer. Dit was veral in die korrespondensiekolomme van *Die Kerkbode* waar daar vir maande lank 'n pennestryd gevoer is. Ten einde die reaksie in perspektief te sien word eers die positiewe en daarna die negatiewe reaksie aan die orde gestel.

4.3.4.1 Positiewe reaksie op die Ope Brief

Die dagblad *Beeld* het op Donderdag 10 Junie 1982 twee belangrike artikels in dié verband gepubliseer. In die artikels is die menings van, van die belangrikste kerkleiers gepubliseer, en omdat baie lidmate dit gelees het en hulle eie mening daarvoor gevorm het kan dit nie nage-
laat word nie.

Prof Willie Jonker was van mening dat "die Breë Moderatuur nie sy weg oopgesien het om die brief wat deur

123 predikante en gelegitimeerdes onderteken is, as 'n buitengewone stuk aan die Algemene Sinode voor te lê nie. Die Breë Moderatuur lê daar gewoonlik stukke voor, en kon dit ook met hierdie een gedoen het. Hy hoef nie sanksie daaraan te gegee het nie, maar kon aan die Sinode gesê het dat hy so 'n buitengewone stuk ontvang het, en die Sinode gevra het hoe om daarmee te handel. Vir die doel kon dit na 'n kommissie verwys word. Dit is veral jammer dat die Breë Moderatuur dit nie wou ontvang nie, omdat hy hom tot dusver nie afwysend teenoor die inhoud uitgespreek het nie."¹⁴⁰ Prof Jonker was nietemin van mening dat die Breë Moderatuur volgens die letter van die wet korrek opgetree het. Wat verder vir hom opvallend was, was: "hoe baie jong predikante die moed geneem het om hul name daarby te voeg, ook die uit Zimbabwe. As 'n mens die gegewens saamlees, is dit 'n boodskap aan die NG Kerk wat kom van mense wat in noue kontak met ons eie jongkerke, is. 'Om die rede alleen moet die brief nie verwaarloos word nie. Aan die opstellers se integriteit hoef ons nie te twyfel nie.'"¹⁴¹ Prof Jonker het verder gesê: "'n saak soos die ope brief is belangrik vir ons verhouding met buitelandse kerke. 'Sulke tekens van besinning word in die buiteland waardeer. Maar nie net deur hulle nie, ook deur ons jongkerke'".¹⁴²

Prof JA Heyns, self 'n lid van die Breë Moderatuur het gevra "dat die gesprek oor die ope Brief nie by kerkregtelike aspekte sal vassteek nie, maar sal deurdring na die vraag of die inhoud in ooreenstemming met die Skrif is."¹⁴³ Hy was verder van mening dat die brief in die buiteland geïnterpreteer sal word as 'n bewys "dat in die NG Kerk ernstig geworstel word met lewensbelangrike sake. Dit is om die rede dat die brief nie net uit 'n binnelandse nie, maar veral ook uit 'n buitelandse oogpunt, beoordeel moet word."¹⁴⁴

Dr Willem Landman, voormalige Direkteur van Inligting en dertig jaar lank Skriba van die Kaapse Sinode was ook van mening dat die *Brief* van die uiterste belang vir die Ned. Geref. Kerk se binnelandse en buitelandse verhouding was. Hy het sy blydskap uitgespreek oor die feit dat sake soos die groepsgebiede-wet, die wet op *gemengde huwelike* en ander nou in die brief 'n besprekingspunt geword het: "Die Kerk moet verantwoording doen oor die sake en gewillig wees om te erken waar hy foute gemaak het. Hy moet 'n antwoord daarop teenoor homself en teenoor die ganse Christelike gemeenskap gee. Dit moet hy permanent doen, elke dag van sy lewe."¹⁴⁵ Dr Landman het verder

gesê: "hierdie nuwe klanke, net soos die op politieke gebied, laat mense in die buiteland regop sit. Dit is vir die Kerk se ekumeniese kontak, ook in die binneland met sy eie dogterkerke van groot belang."¹⁴⁶

Die reaksie uit die jongkerke was ook duidelik positief. Die algemene gevoel was dat die *Ope Brief* aan die Ned. Geref. Kerk en die debat wat daaruit sou voortvloei, die verhouding tussen die Kerke in die Ned. Geref. Kerkfamilie net ten goede sou kom. Die brief kon opnuut lewe in kerklike gesprek blaas nadat die jongkerke oortuig begin raak het dat die sake wat hier aangespreek word nie ernstige aandag in die Ned. Geref. Kerk kry nie.¹⁴⁷

Ds EM Mataboge, assessor van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk in Afrika, was van mening dat die *Brief* die jongkerke bemoedig het: "want so sien ons daar is tog mense in die NG Kerk wat ook soos ons dink. Die briefmanne wys vir die wêreld dat die NG Kerk nie is soos baie mense dink hy is nie."¹⁴⁸ Hy het verder gesê: "Ek het simpatie met die broers wat die brief geskryf het. Miskien dink hulle ook die moeder (NGK) is 'n bietjie stadig. Sommige mense van al die Kerke in die familie begin moed verloor, want die dinge is al so baie gesê en

elke keer word geantwoord: 'Wag vir die Sinode'. Die brief gee ons moed, maar ek weet nie wat gaan met die gewone ouderlinge op die sinode gebeur nie. Hulle gaan sê die ding het nie die regte pad geloop nie."¹⁴⁹

Dr C du P le Roux, destydse moderator van die Sinode van die Indiërkongkerk, die Reformed Church in Africa (RCA), het gesê: "die brief kan die verhouding binne die NG familie moontlik ten goede kom".¹⁵⁰ Hy was verder van mening dat "versoening 'n sleutelwoord in Suid-Afrika is, maar dat dit nie so maklik ten uitvoer gebring kan word nie, omdat dit ten diepste te doen het met maatskaplike geregtigheid. Mense kan maklik sê ons moet met mekaar versoen raak, voordat hulle nog hul verskille uitgestryk het. Dan bly dit net leë woorde."¹⁵¹

Die Ligdraer, kerkblad van die Ned. Geref. Sendingkerk, het in sy redaksionele kolom soos volg om die *Ope Brief* gereageer: "Die brief is 'n belydenis van 'n aantal gelegitimeerdes van die NG Kerk, wat ernstig met die Woord van God geworstel het oor die sake wat hulle aanroer en wat hulle oortuigings langs die weg van hulle kerkblad aan hulle medebroers en -susters bekend maak." Die blad het voorts gesê: "Vir leraars en lidmate van

die NG Sendingkerk is die Ope Brief 'n groot bemoediging. Dit laat hulle 'n kant van die NG Kerk sien wat hulle nie elke dag ervaar nie en wat die hoop op 'n beter dag weer eens laat opvlam."¹⁵²

Die gesindheid van baie mense teenoor die *Ope Brief* word die beste weerspieël deur die brief van mev JL Davies wat in *Die Kerkbode* verskyn het. Sy het geskryf: "As Engelssprekende Suid-Afrikaner wil ek baie graag my ondersteuning gee aan die getuienis van die ope brief se 123 ondertekenaars. Dit was altyd my oortuiging dat die apartheidsbeleid teenstrydig is met die lewenswyse wat Jesus aanbeveel het. Soos ek die Skrif verstaan wil Hy hê dat ons alles in ons vermoë moet doen om almal in ons land vrywillig te laat leef, tuismaak, werk en speel met wie hulle wil.

Ek dank God dat hy hierdie 123 mense sy lig laat sien het en ek bid daagliks dat heelwat meer van my Afrikanerlandgenote hierdie vertolking van die Skrif sal aanvaar."¹⁵³

Die openbare media het ook hulle steun aan die *Ope Brief* toegesê.¹⁵⁴ Een van die aangrypendste positiewe reaksies in die verband het gekom uit die pen van dr PG du Plessis, redakteur van die dagblad *Hoofstad*. Hy het

geskryf: "Telkens wanneer daar iets gebeur soos die brief wat die 121 nou in die Kerkbode laat verskyn het oor veral die profetiese roeping van die Christelike kerk in Suid-Afrikaanse omstandighede, kom ou vrae weer voor die agterdeur van die gewete staan.

Dit is vrae wat hulle kom opdring aan enige gemeenskap wat homself Christelik noem en ook aan enige individu wat daardie benaming ook in sy alledaagse omgang met die gebroke wêreld probeer uitleef.

Om dié vrae te oorvereenvoudig is gevaarlik, maar een oorvereenvoudiging sou kon wees:

In hoeverre moet die kerk hom hoegenaamd met die sosiale sisteem bemoei waarbinne hy die Evangelie predik, sy organisasie laat leef en sy geloof (met die gepaardgaande etiese opvattinge) uitleef?

Is sy plig net die getuienis, die prediking of die vermaning, en nóóit die organisatoriese meedoen om sake wat kennelik nie met die Christelikheid te ryme is nie, doodgewoon te probeer regstel?

Kan die kerk - in eenvoudiger metaforiese gedaante gesien - bysit in 'n rowerspelonk en net getuig van die verkeerdheid binne die hool, of moet hy homself ook met ánder middele tot sy beskikking teen die siedende kwaad verset?

Een stappie verder verdonker die vrae: Durf die individuele Christen, hy wat per slot van sake ook burger is, in sy burgerlike optrede dinge om sekulêre redes laat gebeur wat met sy norme bots?

Soos die armes sal dié vrae altyd tussen ons wees. En in die stil omgang tussen die Christen en sy gewete voor elke daad of besluit wat uit hom kom, sal dié vrae telkens opduik.

Net so sal elke geslag Christene opnuut moet besin oor die wyse waarop hulle die wêreld om hulle benader.

Die gewetenslot van die Afrikaanssprekende, Suid-Afrikaanse, Christen is dubbeld swaar, want sy groep het in die praktyk die verantwoordelikheid van heers. Daar is niemand anders in wie se skotteltjie jy jou Pilatushande kan was nie. Die besluite is jóné en by elke besluit staan jy voor die beginsels wat uit jou geloof voortvloei en die real-politiek.

Dié dinge skree soms teen mekaar, skuur teen jou gewete, verwar jou tussen die dinge wat vir jou besonders is - jou volk se toekoms, en jou identiteit se toekoms, teenoor die duidelike leer van liefde en geregtigheid wat jy aanvaar het die dag toe die Soendood vir jou as werklikheid in jou diepste wese gedaag het.

Dit is 'n verskrikking dat jy ook hieroor, as Christen,

'n voorrang moet toeken. En as Christen is daar maar een voorkeur: Christus allereers, anders moet jy voor die wêreld wat met jou tweespalt spot, erken dat jy maar 'n halwe Christen is.

Daar gaan oor die metode en die bewoording van die 121 se vrae gekibbel word. Die indruk sal vermy moet word dat dit 'n metode is om die standpunt-inname uit te stel, of die ego en die posisietjie te salf en te verstewig.

Dis nie waaroor dit handel nie. Vrae soos dié móét gevra word, móét tussen Christene uitgepraat word, móét vreesloos in die oë gekyk word.

As die kerk in sy openbare getuienis - wat sy reg is - geloofwaardig wil wees; as hy sy lidmate in leiersposisies die regte geestelike leiding wil gee, sal hy vir homself moet kan sê: dit het ek getoets aan die letter en die groot oorkoepelende gees van die Woord van God, en só moet ek getuig voor die wêreld oor die praktyk rondom my. Hy dié dinge moet uitpraat. En ons sê dit met hartseer: béter uitpraat as in die verlede waar dié wat maar net vrae wou vra, dalk die sinagoge uitgewerp is met 'n verbetering waaroor selfs die wêreld gru.

Laat die debat kaalkop, onpersoonlik en op die Skrif af wees - en oop.

Want dis nie net in die sinodesale, die domineestudeer-

kamers en die broederlike gesprek waar dié vrae om 'n antwoord roep, ook vir hierdie tye nie, maar ook in die harte van die Afrikaner-Christene van dié land.

U word geroep tot debat ten aanhore van u lidmate wat soek na leiding.

Verwerping, bevegting, woordspelery en boosverklaardery sal 'n ondiens wees aan elke lidmaat van die NG Kerk wat dit erns is met geloof én die toekoms van 'n Christelike volk. "¹⁵⁵

Op hierdie artikel het dr W Nicol geskryf: "Hy het ons verstaan! Ons, die ondertekenaars, sê dankie vir honderde ander derglike reaksies waaruit ons agtergekom het dat daar meer mense is wat ons verstaan as wat ons gedink het. "¹⁵⁶

Dit blyk duidelik uit bogenoemde, en talle ander berigte en artikels wat verskyn het dat daar groot steun vir die *Ope Brief* was, en tog was daar van die amptelike Ned. Geref. Kerkleiding min positief. Hulle het hulle nogmaals geskaar by die koor van negatiewe kritiek.

4.3.4.2 Negatiewe Reaksie op die Ope Brief

Wanneer die negatiewe reaksie op die *Ope Brief* bestudeer

word staan een feit soos 'n paal bo water uit: - byna al die kritiek teen die *Brief* het gewentel om die "kerklike weg" wat nie gevolg is nie, terwyl baie min kritiese klanke oor die inhoud gehoor is.

Hierdie debat is na alle waarskynlikheid aan die gang gesit deur die "begeleidende opmerkings" wat saam met die *Brief* gepubliseer is. Daarin is ondermeer gesê dat die *Brief* teen die middel van Maart aan die voorsitter van die Breë Moderatuur en die hoof-uitvoernde amptenaar van die Algemene Sinode oorhandig is met die versoek: "dat hulle ons adviseer oor hoe ons dit ten beste onder die aandag van die kerk kon bring, en dat die moderatuur die brief hanteer. Na raadpleging met die lede van die Breë Moderatuur, het hulle ons egter meegedeel dat die brief kerkregtelik nie ontvanklik is by die Breë Moderatuur nie en dat hulle nie daarmee kan handel nie."¹⁵⁷ Van die eerste reaksie het gekom van ds JE Potgieter, die voorsitter van die moderatuur van die Algemene Sinode van die Ned. Geref. Kerk. Hy het hom ten sterkste uitgespreek teen die metode wat gevolg is om die brief wêreldkundig te maak. Hy het gesê: "Indien dit die prosedure word wat in die toekoms algemeen in die kerk gevolg gaan word, voorsien ek verwarring, 'n chaos en selfs 'n skeuring.

Dit is nie die korrekte manier van doen nie."¹⁵⁸

Die Kerkbode het in sy kommentaar bykans dieselfde mening gehuldig. Die publikasie het as volg berig: "Dit het in die jongste jare blykbaar gewoonte geword om te kyk hoeveel steun daar vir verklarings van groepe binne die NGK gemonster kan word. Vir die onderhawige ope brief is 'n stuk of 120 ondersteuners gewerf. Is dit nou 'n metode om teologiese en kerklike sake te hanteer?

Waarom dan nie maar liever 'n referendum hou vir alle predikante, kerklike amptenare en teologiese dosente om uitsluitel te bereik oor hoe ons oor teologiese en politieke aangeleenthede oordeel nie?

Die metode is tog nie die werkswyse van die Ned. Geref. Kerk nie. Ons Kerk neem besluite deur sy amptelike kerkvergaderings en sy standpunte word nie verteenwoordig deur petisies nie.

Ingevolge Art. 6.1 van die Reglement van Orde van die Algemene Sinode (wat die Breë Moderatuur ook as bindend vir sy eie handelinge beskou en wat bepaal watter instansies versoeke en dies meer kan voorlê) was die brief nie ontvanklik nie."¹⁵⁹

Die Kerkbode het voorts berig dat met die uitsondering

van een lid was al die lede van die Breë Moderatuur dit eens dat hulle die brief nie kon hanteer nie,¹⁶⁰ en verder: "Tot op die datum dat die ope brief aan die Hoof-Uitvoerende Amptenaar voorgelê is (en trouens tot by publikasie daarvan in Die Kerkbode) is dit deur die broeders as 'n saak van uiterste geheim beskou en gehanteer - só geheim dat hulle nie vooraf wou meedeel waaroor hulle 'n onderhoud met die Hoof-Uitvoerende Amptenaar aanvra en advies soek nie.

Op só 'n uiters geheime wyse is die naamtekeninge gewerf, dat niemand behalwe 'n ondertekenaar self - van Windhoek tot Pinetown en van Zimbabwe tot in die Kaap - van die brief te hore gekom het nie.

En so selektief is blykbaar te werk gegaan dat in ten minste een geval 'n leraar wat geteken het, nie geweet het of sy medeleraar ook genader is om te teken nie."¹⁶¹

en verder: "Waarom so geheimsinnig te werk gegaan? Gee dit dan nie die skyn van manipulering in die Kerk se sake nie? Wat die tydstip betref waarop hierdie sensitiewe sake met betrekking tot afsonderlike ontwikkeling, praktiese politieke aangeleenthede en omstrede wette aan die orde gestel word, kom dit in 'n stadium dat die politieke partye wie se lede hoofsaaklik lidmate van die

Ned. Geref. Kerk is, juis oor dié sake en dié wette ernstig in gisting verkeer.

Indien die opstellers en organiseerders van die Ope Brief in gedagte het om die Algemene Sinode ten gunste van hulle betoog te beïnvloed, kan hulle dalk net vind dat hulle juis 'n reaksie ontlok wat hulle nie wou hê nie."¹⁶²

Die redakteur sê voorts dat daar veel is wat die inhoud betref, wat onderskryf word. Syns insiens kom die verskilpunte egter ter sprake: "wanneer oor die wesentlike aard en die spesifieke betekenis van die eenheid en oor die versoening in Christus gepraat word" en verder "die eenheid van die kerk word volgens die Twaalf Artikels bely, reg genoeg, maar dit gaan daarin tog immers oor 'n geestelike eenheid in Christus en nie oor 'n strukturele eenheid. Indien dit die geval was, moes ons dan na 'n sigbare strukturele eenheid van al die kerke streef wat die Twaalf Artikels bely?

Die eenheid binne die mensheid en die kerk is fundamenteel, maar so is ook die verskeidenheid. Ons het voorts nie duidelikheid oor hoe die broeders die één kerk in die praktyk in ons ingewikkelde Suid-Afrikaanse samelewing visualiseer nie."¹⁶³

Ten slotte word opgemerk dat slegs sowat 40 van die 120-tal gelegitimeerdes, aktiewe leraars is in die Moederkerk - kerk wat in die brief aangespreek word. "Van die ander ondertekenaars is ten minste 33 leraars in gemeentes van Dogterkerke, sowat 16 dosente by UNISA en 12 dosente en amptenare in diens van die Dogterkerke. Van die res het sommige nie meer hulle status nie, terwyl 'n paar reeds emeritaat aanvaar het. Nie dat hulle menings nie gewig dra nie, maar hulle is nie die mense wat van buite af ons Moederkerk kan lei nie. Dit moet aan die amptelike vergaderings van die kerk self oorgelaat word."¹⁶⁴

Wat hierdie artikel so belangrik maak is die feit dat al die verskillende punte van kritiek wat uit ander oorde sou kom hier saamgetrek was. Hierdie punte van kritiek was die volgende: Beswaar is duidelik gemaak teen die werkswyse wat gevolg is. Enersyds is steun vir die *Brief* op uiters geheime wyse gewerf, en andersyds is die publikasie daarvan nie die wyse waarop die kerk "werk" nie.

'n Tweede punt van kritiek het gehandel oor die tydstip van die publikasie en die aanname word gemaak dat hier 'n

duidelike poging was om die Algemene Sinode wat later in die jaar sou vergader te beïnvloed.

Derdens is die eenheidsstandpunt van die *Brief* gekritiseer. Waar die ondertekenaars juis die Skrif se siening oor sigbare eenheid wou beklemtoon, is hier weer eens gemeld dat die "geestelike eenheid" tog ook in die Suid-Afrikaanse konteks bestaan.

Vierdens is 'n duidelike poging aangewend om die gesag van die *Brief* te negeer deur die meerderheid van die ondertekenaars uit te wys as persone *buite* die Moederkerk.

Die opmerking dat die Breë Moderatuur nie die *Brief* wou ontvang nie, wat saam met die *Brief* gepubliseer is, het die Breë Moderatuur duidelik gedwing om sy optrede te verantwoord. Onder die titel: "Die Breë Moderatuur se leiding oor die ope brief" het ds JE Potgieter die standpunt van die Breë Moderatuur in *Die Kerkbode* gestel. Hy het dit duidelik gestel dat dit nie vir die Breë Moderatuur om die persoon gaan nie, maar om die saak, en verder: "Dit is so dat daar in die verlede uitsonderings gemaak is en dat die Breë Moderatuur 'n versoek of skrywe

van 'n ring of ander instansie ontvang en daarop gereageer het. Dit was elke keer in nood- of krisistye van droogte of spanning in ons land, en gewoonlik het dit op die bepaling van 'n dag van verootmoediging en gebed uitgeloop.

Wat die Ope Brief betref, is daar geoordeel dat dit nie 'n krisis- of noodgeval is nie, dat die verskillende sake wat daar aangeroeer word op verskillende manier en in verskeie verslae aan die Algemene Sinode voorgelê sal word en dat die sake self reeds dikwels in die verlede onder die aandag van die kerklike publiek gekom het.

Die leiding en advies wat in 'n broederlike onderhoud aan die broers gegee is, was om die brief voorlopig te bêre en liefs terug te trek.

Indien die Algemene Sinode oor 'n paar maande nie aan die verwagtinge voldoen nie, kan verdere optrede en besluite oorweeg word. Daar is ook gewys op die belangrike en moeilike vergadering van die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke wat in Augustus vanjaar in Ottawa gehou word en dat die bekendmaking van so 'n brief op hierdie tydstip dit nie vir die Kerk makliker nie, maar eerder moeiliker maak.

Andermaal is daar nie na die advies en leiding van die Breë Moderatuur geluister nie en het die broers besluit

om hulle eie weg van optrede te volg. Of hulle daarmee die saak gedien en daaruit wins behaal het, moet die toekoms leer."¹⁶⁵

Op hierdie antwoord van die Breë Moderatuur kan geen kritiek gelewer word nie. Wat egter wel waar is, is dat daar 'n groot kloof tussen die briefskrywers en die Breë Moderatuur bestaan het. Dit word duidelik uit die feit dat die ondertekenaars dit dringend noodsaaklik geag het dat hulle stem voor Ottawa gehoor word, omdat dit die saak van die kerk sou bevorder, terwyl die Breë Moderatuur duidelik van oortuiging was dat daar geen dringendheid aan die *Brief* was nie, en dat dit juis nie voor Ottawa die lig moes sien nie. Hierdie verskil van mening het noodwendig tot die publikasie van die *Brief* gelei. 'n Hele aantal artikels het daarop in *Die Kerkbode* verskyn waarin beswaar gemaak is teen die metode wat gevolg is, onder andere deur dr DD Roslee: "Metode is onkerkregtelik";¹⁶⁶ ds OSH Raubenheimer snr.: "Sinodebeleid is die beste";¹⁶⁷ ds Snyman: "Hierdie pad is vreemd aan die NG Kerk";¹⁶⁸ en 'n venynige artikel aanval deur dr Attie van der Colf: "Nou speel julle vir die pawiljoen".¹⁶⁹

Die metode wat gevolg is was duidelik vir baie 'n steen des aanstoots. Die vraag wat egter gevra moet word is of die metode werklik die probleem was, en of dit nie bloot 'n rookskerm was waaragter diegene wat hulle nie met die inhoud wou of kon vereenselwig nie, geskuil het. Die geldigheid van hierdie vraag word beklemtoon deur die feit dat diegene wat hulle wel met die inhoud van die *Brief* kon vereenselwig nie kon verstaan hoe die kerkorde 'n struikelblok kan wees nie. So skryf dr W du Preez van Sunnyside byvoorbeeld: "Ek wil langs hierdie weg my teleurstelling uitspreek oor die negatiewe reaksie van die Breë Moderatuur by monde van ds Kobus Potgieter (Beeld 9 Junie), en van Die Kerkbode (9 Junie), op die brief van die 123 gelegitimeerdes van die NG Kerk.

Die Breë Moderatuur se verskoning dat hulle aan geen manier kon dink om by die prosedurehindernis verby te kom en hierdie uiters aktuele saak onder die aandag van die Algemene Sinode te bring nie, getuig myns insiens van 'n jammerlike willoosheid om werklik, erns te maak met die inhoud van die brief. Die bekende Afrikaanse spreekwoord is sekerlik hier van toepassing: Waar daar 'n wil is, is daar 'n weg!"¹⁷⁰

Op 21 Julie het 'n verdere brief wat deur 'n aantal

predikante onderteken is in *Die Kerkbode* verskyn onder die titel: "Gekibbel oor prosedure is betreurenswaardig" Die brief het as volg gelui: "Ons, predikante en gelegitimeerdes van die NG Kerk, voel ons gedronge om soos volg te reageer op die ope brief van die 123:

Ons vereenselwig ons met die bewoëndheid oor die kerk wat spreek uit hulle brief.

Ons bely ook ons aandadigheid aan die verskeurdheid binne die kerk en die gevolglike gebrekkige getuienis van die kerk teenoor die samelewing.

Ons ondervind moeite om te begryp hoe die NG Kerk in sy amptelike gestalte in hierdie tydsgewrig 'n effektiewe getuienis teenoor die samelewing kan lewer, tensy hy homself eers biddend afvra of die Skrif en die Skrif alleen nog die norm vir sy bestaan en boodskap is.

Hoewel ons die ope brief nie woord vir woord onderskryf nie, beskou ons die deel daarvan wat spesifiek op die kerk betrekking het, as 'n dringende wekroep wat slegs tot verlies van eer vir die Koning van die kerk verontagsaam kan word.

Gevolglik betreur ons die feit dat die diskussie wat die inhoud van die brief verdien, nie op dreef kan kom nie vanweë die futiele gekibbel oor prosedure-aangeleenthede.

Alle suggesties as sou die integriteit van die ondertekenaars van die brief onder verdenking staan, asook dat daar bybedoelinge aan die aanvanklike geheimhouding sou wees, word deur ons met nadruk verwerp."¹⁷¹

Die brief is onderteken deur: di FP Avenant, JN Boshoff, AJ Burger, GF de Kock, BJ du Toit, FS Marincowitz, MJ Oosthuizen, JC Oosthuysen, AM Pienaar, PDF Strijdom, G Thom, JG van der Watt en WV van Deventer.

Wat die inhoud van die *Brief* betref, was die kritiek wat daarop gelewer is, die "tradisionele beleid" van die Ned. Geref. Kerk. Alles in die *Brief* wat hiermee ooreengestem het, is met rus gelaat, en wat daarvan verkil het is gekritiseer. In die kritiek is telkens teruggeval op die paktiese implikasie en die beleid van afsonderlike ontwikkeling.¹⁷²

In die geheel gesien was die kritiek teen die inhoud maar 'n druppel in die emmer. Die vraag wat hierop gevra moet word, is: Was dit 'n teken van 'n belangrike verruiming wat in die denke van die Ned. Geref. Kerk aan die plaasvind was. - Pas twee jaar gelede is die ondertekenaars van die *Hervormingsdaggetuienis* venynig aangeval

oor die inhoud van hulle getuienis. Hier was nou 'n brief wat die inhoud van die *Getuienis* per implikasie heelwat duideliker kom uit spel het en al die kritiek word gelewer op die "kerklike weg" wat nie gevolg is nie - of was die kerkleiding bloot besig om agter 'n rookskerm van die "kerklike weg" te skuil, ter wille van die Ned. Geref. Kerk se posisie by die vergadering van die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke wat later in die jaar in Ottawa sou plaasvind? Aan hierdie vrae sal in die beoordeling aandag gegee word.

4.3.5 'n Boordeling van die Ope Brief

Die *Ope Brief* was in geheel gesien 'n positiewe gebeurtenis in die geskiedenis van die Ned. Geref. Kerk - 'n gebeurtenis waarvan die waarde nie hoog genoeg aangeslaan kan word nie. Alhoewel die hele debat rondom die metode wat gevolg is 'n groot mate van omstredenheid tot gevolg gehad het, het die *Brief* wel in sy doel geslaag - naamlik om gesprek en diskussie uit te lok. Ongelukkig het daar oor die inhoud min ter sprake gekom en is die debat afgewentel na die prosedure wat gevolg is. Die Breë Moderatuur het inderdaad kerkregtelik korrek opgetree deur nie die *Brief* te ontvang nie, hoofsaaklik omdat hulle nie die dringendheid daarvan kon insien nie. Dit is juis hier waar die groot verskil in

denke binne die Ned. Geref. Kerk ook na vore gekom het. Enersyds was daar diegene wat bekommerd begin raak het omdat die uurglas besig was om leeg te loop. Andersyds was daar 'n groep in die kerk wat van mening was dat die Ned. Geref. Kerk wel aan die besin was, en dat die pas vinnig genoeg was. Juis daarom moet gevra word of die optrede van die Breë Moderatuur nie anders sou gewees het, as hulle hulle ten volle met die inhoud kon vereenselwig nie. Alhoewel hulle korrek was in hulle optrede, het hulle die ondertekenaars gedwing om die *Brief* op 'n ander wyse bekend te maak.

Dat die opstellers van die *Brief* op 'n ietwat geheimsinnige wyse te werk gegaan het met die werf van steun van die *Brief* kan nie sondermeer veroordeel word nie. Indien die *Brief* te vroeg bekend sou word, sou dit al sy trefkrag verloor, is die mening van dr W Nicol, een van die ondertekenaars. Die feit dat daar op 'n vertroulike wyse te werk gegaan is, het nie noodwendig iets sinisters veronderstel nie. Die *Brief* is bloot tussen eendersdenkendes gesirkuleer, met die versoek dat dit stilgehou word en tog het die ondertekenaars hulle hierdeur die teiken van verdagmakery gemaak.

Alhoewel daar dus wel geldige kritiek teen die metode wat met die *Brief* gevolg is bestaan, was dit die inhoud van die *Brief* wat 'n groot winspunt was. Hierdie feit word beklemtoon deur die positiewe reaksie wat veral uit die Dogterkerke gekom het.¹⁷³

Prof JA Heyns het in 'n belangrike forum-artikel van *Die Kerkbode* aangetoon waarom die *Ope Brief* 'n belangrike gebeurtenis was. Omdat die artikel binne dieselfde tydsgewrig as die *Ope Brief* geskryf is, is dit van besondere belang.¹⁷⁴ In die betrokke artikel was Heyns ook van mening dat niemand die Breë Moderatuur kon verkwalik dat hulle nie die *Brief* ontvang het nie. 'n Belangrike vraag wat Heyns egter gevra het, is of die betrokke bepaling van die kerkorde 'n goeie bepaling is. "Dien dit die saak van die Kerk of dien dit net die orde?"¹⁷⁵

Heyns het verder gesê dat hy in hierdie *Brief* "n noodkreet om gespreksgeleentheid" hoor. Hy het voorts gesê: "Ek hoor stemme wat roep om helderheid en duidelikheid te midde van groot onsekerheid en verwarring"¹⁷⁶ en verder "Ons mag dus by 'n geregtelike beoordeling van die hantering van die brief nie bly steek nie. Ons sal dieper moet deurdring en die nood probeer bepaal wat hier agter lê. Die nood om

gespreksgeleentheid. Die brief mag om ordelike rede wegge-
wys word, maar daarmee is die inhoud van die brief nog nie
afgewys nie."¹⁷⁷

Heyns was verder van mening dat die belangrike vraag wat ge-
vra moes word, was: "Wat is die oordeel van die Skrif oor
die sake wat hier aan die orde gestel is? En dan sal
niemand durf ontken nie dat hier sake aangeroer word wat
uit die hart van die Skrif geneem is."¹⁷⁸ Hy gaan verder
deur te vra of die taak van die kerk nie die bediening van
die versoening is nie, of die kerk nie 'n profetiese taak
het nie, en of die eenheid van die kerk nie ruimte maak vir
die verskeidenheid binne die kerk ten opsigte van taal en
kultuur nie. Dit is syns insiens hierdie en ander sake wat
die ondertekenaars aan die diskussie van die kerk wou
onderwerp.

Hy het voortgegaan: "Hulle antwoord nie op alle probleme
nie. Byvoorbeeld: Watter gestalte moet aan die eenheid van
die Kerk binne die verband van die NG Kerk gegee word? Dit
word alleen gekonstateer en geen oplossing word gebied nie.
Ons sal dus by 'n beoordeling van hierdie brief ons steeds
moet afvra of die Kerk hom hieroor al duidelik genoeg
uitgespreek het?" Heyns vra verder die belangrike vraag

naamlik: Of die kerk nog met *Ras, Volk en Nasie* wat in 1975 verskyn het kan volstaan, of was daar dalk dinge wat op 'n nuwe manier gesê moes word. "Vra nuwe tye nie ook nuwe antwoorde nie? Het ons bygebly, of het ons die proses van voortdurende reformasie êrens laat stol?"¹⁷⁹

Heyns was verder van mening dat hy in die *Brief* die noodkreet hoor: "Laat ons tog nie rus op ons louere nie. Laat ons terwyl ons luister na Gods Woord, worstel om dit opnuut vir ons tyd te formuleer. Laat ons ons omstandighede nie sien as 'n verleentheid nie, maar as 'n Godgegewe geleentheid om die heerlike en diepe betekenis van die evangelie konkreet uit te spel tot die eer van Hom wat ons in hierdie land geroep het, maar ook tot 'n klinkende boodskap vir die wêreld."¹⁸⁰

Hy het voorts gesê: "Die inhoud van die brief mag hier in ons eie land verskillend beoordeel word. In die buiteland weet ek sal dit verwelkom word. Natuurlik doen ons dinge nie steeds met die oog op die buiteland nie. Ons moet dit doen omdat dit reg is, omdat die Bybel ons dit gebied. En tog sal die buiteland dit sien as tekens van 'n kerk wat worstel met fundamentele sake" en verder "Om krities met jouself besig te wees in die lig van die Skrif, is waarlik

nie 'n aanslag teen die Kerk nie, maar is geloofsgehoorsaamheid. Om te verander waar verander moet word, is nie lafhartig nie, maar geloofsmoed. Om nie te verander waar verander mag word nie is geloofsinnig" en verder: "Ek het begin deur te sê dat die ope brief 'n belangrike gebeurtenis is. En waar is die belangrikheid geleë? Dit is simptome van wat daar lewe in die harte van (sommige) van ons mense: dit is 'n vraag of ons reglemente en manier van sinodale byeenkomste aan die eise van die tyd kan beantwoord, dit is tekens van ernstige worsteling met basiese Skrifwaarhede, en eendelik is dit 'n oproep om self te besin oor sake wat ons bestaan en voortbestaan as kerk in hierdie land raak."¹⁸¹

Die geskiedenis het bevestig dat JA Heyns reg was. In die jare voor 1986 het ook hierdie *Brief* 'n reuse rol gespeel in die verandering wat in die Ned. Geref. Kerk aan die plaasvind was. Ook in 1990 staan die kerk nog steeds voor dié oproep!

4.4 DIE VERGADERING VAN DIE WÊRELDBOND VAN GEREFORMEERDE KERKE: OTTAWA 1982

Waar die eerste twee belangrike impulse op weg na 'n nuwe beleid vanuit die Ned. Geref. Kerk self gekom het sou die